

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Глухівський національний педагогічний університет
імені Олександра Довженка

Кафедра дошкільної педагогіки і психології

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

ФОРМУВАННЯ УЯВЛЕНЬ ПРО ПРИРОДУ У ДІТЕЙ СТАРШОГО
ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБОМ ПІШИХ ПЕРЕХОДІВ

Виконала: Пенцова І. О.
магістрант спеціальності
012 Дошкільна освіта
ОПП Дошкільна освіта та
управління закладом освіти
Допущено до захисту
"___" 04 2022 р.

Науковий керівник:

д. іст. н., к. п. н.,
професор О.І. Курок

Завідувач кафедри

Л.П. Загородня

Дата захисту: « 21 » 05 2022 р.

Оцінка _____

Підписи членів ЕК:

Глухів – 2022р.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ УЯВЛЕНЬ ПРО ПРИРОДУ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБОМ ПІШИХ ПЕРЕХОДІВ	6
1.1. Теоретичні підходи до дослідження проблеми екологічного виховання дітей дошкільного віку	6
1.2. Зміст та засоби формування уявлень про природу в дітей дошкільного віку.....	14
1.3. Піші переходи як засіб формування уявлень про природу у дітей старшого дошкільного віку	21
Висновки до першого розділу.....	30
РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА РОБОТА З ФОРМУВАННЯ УЯВЛЕНЬ ПРО ПРИРОДУ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБОМ ПІШИХ ПЕРЕХОДІВ	32
2.1. Виявлення рівнів сформованості уявлень про природу у дітей старшого дошкільного віку	32
2.2. Реалізація комплексу піших переходів, спрямованих на формування уявлень про природу у дітей старшого дошкільного віку	42
2.3. Аналіз результатів дослідно-експериментальної роботи.....	68
Висновки до другого розділу	76
ВИСНОВКИ.....	77
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	79
ДОДАТКИ.....	88

ВСТУП

Актуальність теми. Формування екологічної відповідальності в дітей у закладах дошкільної освіти здійснюється на всіх етапах виховної діяльності та реалізується через систему завдань: формування в дошкільників розуміння необхідної гармонії людини з природою; оволодіння знаннями про природу (зокрема свого краю); виховання почуття відповідальності за природу як національне багатство, основу життя на Землі; формування готовності до активної екологічної діяльності та основ глобального екологічного мислення.

Перші спроби визначення екологічного виховання дітей дошкільного віку належать К. Ушинському, А. Герду, Є. Водовозовій, В. Грецовій та ін.. Сучасними дослідниками (Н. Горопаха, Н. Лисенко, С. Ніколаєва, З. Плохій, Н. Рижова) визначено зміст і структуру екологічних уявлень для дошкільників. Дослідження С. Дерябо, В. Панова, В. Левіна висвітлюють психологічні аспекти взаємодії дошкільнят з природою. Серед методичних публікацій, які мають відношення до даної проблеми, у тому числі – стосовно проведення форм еколого-виховної роботи у літній оздоровчий період, присвячені роботи С. Ніколаєвої, Л. Молодової, Д. Єгоренкова, І. Белавіної та ін.

Варто зазначити, що сучасна система дошкільної освіти є орієнтованою на впровадження в навчальний процес принципово нових моделей та компонентів навчання, що передбачають застосування нових технологій. Разом з тим проблема формування у дітей любові і бережного відношення до природи та залучення відповідних теперішнім вимогам часу засобів та методів недостатньо розкрита в педагогічній теорії та практиці, що, безсумнівно, є бар'єром на шляху до вирішення завдань сучасної дошкільної освіти.

Проте зміст та організаційно-педагогічні умови формування уявлень про природу у дітей старшого дошкільного віку засобом піших переходів не були предметом спеціального дослідження.

Вищевказане дозволило виокремити дослідницьку проблему, яка полягає в необхідності наукового осмислення теми *«Формування уявлень про природу у дітей старшого дошкільного віку засобом піших переходів»*.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити ефективність формування уявлень про природу у дітей старшого дошкільного віку засобом піших переходів.

Об’єкт дослідження: екологічне виховання дітей старшого дошкільного віку.

Предмет дослідження: формування уявлень про природу у дітей старшого дошкільного віку засобом піших переходів.

Завдання дослідження:

1. Теоретично охарактеризувати проблему формування уявлень про природу в дітей старшого дошкільного віку.

2. Визначити рівні сформованості уявлень про природу в дітей старшого дошкільного віку.

3. Розробити комплекс піших переходів, спрямованих на формування уявлень про природу у дітей старшого дошкільного віку.

4. Визначити ефективність реалізованої дослідно-експериментальної роботи з формування уявлень про природу у дітей старшого дошкільного віку засобом піших переходів.

Гіпотеза дослідження: процес формування уявлень про природу у дітей старшого дошкільного віку засобом піших переходів відбуватиметься ефективніше за таких умов: 1) урахування вікових та індивідуальних особливостей дітей під час проведення піших переходів; 2) добір цікавих об’єктів природи для спостереження під час проведення піших переходів у різні пори року; 3) підвищення фахової майстерності педагогів щодо формування уявлень дошкільників про природу засобом піших переходів.

Методи дослідження:

– теоретичні: аналіз психолого-педагогічної та методичної літератури з проблеми дослідження, узагальнення;

– емпіричні: діагностичні (бесіда, опитування), педагогічний експеримент;

– статистичні (кількісна обробка даних для порівняння і підтвердження отриманих результатів дослідження).

Наукова новизна дослідження: обґрунтовано критерії, показники і рівні сформованості у дітей старшого дошкільного віку уявлень про природу; розроблено та обґрунтовано систему роботи з формування уявлень про природу у дітей старшого дошкільного віку засобом піших переходів і шляхи її реалізації.

Практична значущість дослідження полягає в тому, що матеріали роботи можуть бути використані в роботі педагогів закладів дошкільної освіти, а також при написанні курсових робіт, рефератів, з проблем екологічного виховання дітей дошкільного віку.

Структура роботи: дослідження складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ УЯВЛЕНЬ ПРО ПРИРОДУ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБОМ ПШИХ ПЕРЕХОДІВ

1.1. Теоретичні підходи до дослідження проблеми екологічного виховання дітей дошкільного віку

Розглянемо базові визначення нашого дослідження.

Природу у науковому контексті визначають у вузькому та широкому сенсах. Так, у широкому значенні поняття природа включає світ та все різноманіття його існування. У більш вузькому значенні, природа включає сукупність умов існування людини та суспільства.

Екологія, як галузь знань, спочатку довгий час досліджувала тільки особливості існування рослин, тварин та організмів в природі. Надалі спектр її наукових досягнень значно розширився й екологія як наука набула важливого значення для людини.

Згідно Т. Бичевої, екологія – це наука, яка вивчає всі взаємозв'язки в природі [3].

На сучасному етапі екологія стала важливим компонентом виховання підростаючого покоління. Вона вчить дитину як спілкуватися з природою, жити в природному середовищі та не шкодити йому [4].

Педагоги (А. Макаренко, В. Сухомлинський) за важливістю ставили екологічне виховання у ряд з моральним та естетичним.

Екологічне виховання, згідно З. Плохій, є процесом цілеспрямованого виховного впливу, результатом якого є сформованість оптимальної взаємодії з навколишнім світом, морального ставлення до природи, усвідомлення важливості її збереження та примноження [23].

Згідно Н Кот, екологічне виховання – це створення умов для формування в дитини екологічної культури, сформованої суспільством [13].

Як зазначає О. Кулеш [15], формування уявлень про природу відбувається у перші роки життя людини. Тому дошкільний вік є важливим періодом у процесі становлення екологічної культури. За сприяння педагога, дитина пізнає, удосконалює та розширює знання про культуру поведіння в природі.

А. Курова до екологічної культури відносить:

– культуру пізнавальної діяльності дітей із освоєння загальносформованого у людській спільноті ставлення до природи як джерела життєво-необхідних людини цінностей, об'єкти емоційних та естетичних переживань;

– культуру праці, яка формується під час залучення дитини до трудової діяльності у різних галузях природокористування;

– культуру духовного спілкування із природою, де важливо сприяти розвитку естетичних емоцій, вмінню оцінювати естетичність живої та неживої природи [16].

На думку Н. Лисенко, екологічна культура, у процесі екологічного виховання, включає наступні компоненти:

- інтерес до природи;
- знання про природу та особливості процесу її охорони;
- естетичні та моральні почуття до природи;
- позитивна діяльність у природі [19].

Інші складові компонентів екологічної культури пропонує Г. Беленька (рис. 1.1).

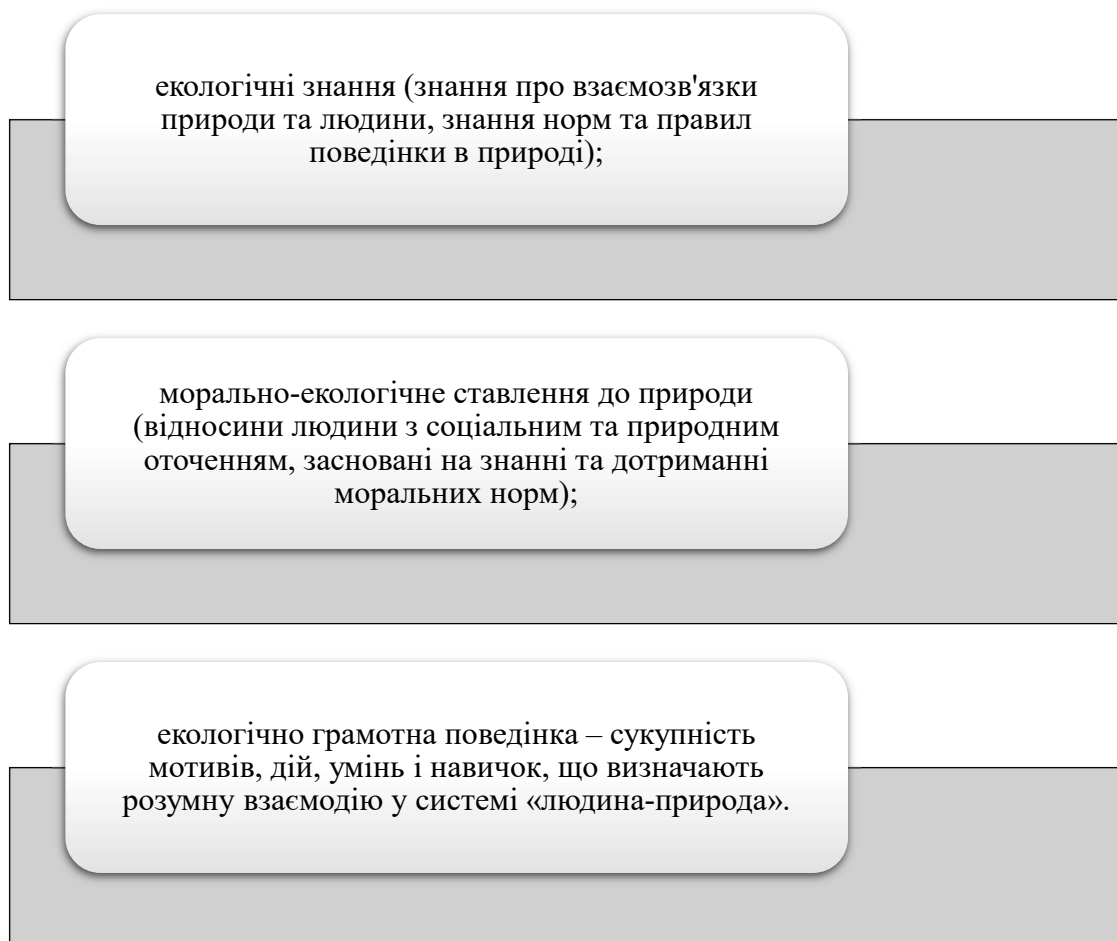

Рис. 1.1 Компоненти екологічної культури [2]

Відповідно до рис. 1.1 варто зазначити, що екологічно вихована особистість характеризується сформованою екологічною свідомістю, морально-екологічним ставленням до природи та екологічно орієнтованою поведінкою. Становлення екологічно вихованої особистості в педагогічному процесі, можливе під час вирішення наступних завдань:

- формування елементів екологічної свідомості у дітей дошкільного віку;
- формування відповідного ставлення до природи (з цією метою педагог цілеспрямовано організовує безпосереднє спілкування з природними об'єктами застосовуючи різноманітний педагогічний інструментарій);
- формування в дітей дошкільного віку практичних умінь і навичок у різноманітній діяльності у природі (для цього організується природоохоронна діяльність дітей).

Формування уявлень про природу та відповідального ставлення до природи є складним процесом, який передбачає:

- виховання особистості, яка розуміє закони природи, що є визначальними для життя людини;
- дотримання моральних та правових принципів природокористування в активній діяльності з вивчення та охорони середовища;
- пропаганду ідей правильного природокористування, у боротьбі з усім, що згубно впливає на природу [5].

Екологічне виховання в умовах ЗДО важливо реалізовувати комплексно у трьох напрямках: під час занять в групі, під час занять на вулиці (прогулянки, екскурсії) та під час практичної роботи (створення та примноження природних об'єктів) (рис. 1.2).

На думку Л. Іщенко, під час занять з екологічного виховання дітей дошкільного віку важливим є: формування усвідомленості взаємодії людини та природи; формування оцінних суджень та соціально важливих мотивів поведінки щодо природи; формування в дітей дошкільного віку «критичного мислення», яке включає уміння розуміти та передбачати наслідки своєї поведінки на природі, «екологічну рефлексію» [10].

Відповідно, Н. Кравець зазначає, що зміст екологічного виховання засвоюється дітьми дошкільного віку краще під час використання різних форм діяльності, які стимулюють пізнавальну активність. Так, робота з різними джерелами інформації дозволяє накопичити дитині фактичний матеріал, розкрити сутність проблеми; гра формує досвід прийняття доцільних рішень, творчі здібності, дозволяє зробити реальний внесок у вивчення та збереження місцевих екосистем, пропаганду цінних ідей [14].

Згідно О. Лапури, екологічне виховання пов'язане із трудовим вихованням дітей. Еколого-трудова діяльність в ЗДО включає наступні види діяльності: озеленення групи та догляд за рослинами і тваринами кутка природи, озеленення території ЗДО, догляд за газонами, посів насіння квітів, догляд за рослинами на ділянці ЗДО (полив, прополювання, збирання комах-

шкідників, приваблення та підгодовування птахів, що прилітають на ділянку)
і т.д. [19]

Рис. 1.2. Компоненти процесу формування морально-екологічного ставлення дошкільників до природи

Екологічне виховання також взаємопов'язане з естетичним, яке включає формування сприйняття естетичних властивостей та краси природи у поєднанні з творами мистецтва (образотворчої, музичної, літературної, декоративно-ужиткової, усної народної творчості), а також у створенні художніх образів, пов'язаних з природними об'єктами та ставленням людей до природи. Форми художньої творчості дітей у ЗДО можуть бути наступними: створення малюнків, плакатів, складання віршів про природу рідного краю та окремих її об'єктів, вивчення творів-казок; підготовка вистав на екологічну тематику; виготовлення виробів з природного матеріалу та ін. У цьому контексті, з метою реалізації краєзнавчого компоненту доречно залучати твори мистецтва авторів рідного краю, вироби місцевих митців і т.д.

Варто зазначити, що залучення дітей дошкільного віку до різноманітних видів екологічної діяльності у процесі краєзнавчої роботи є важливою умовою екологічного виховання та реалізації діяльнісного підходу в освіті. Врахування різних видів діяльності та їхній взаємозв'язок, допомагають педагогу здійснювати екологічне виховання більш ефективно.

Деякі форми поведінки дитини щодо природних об'єктів, можуть бути критерієм оцінки рівня її екологічної освіченості. У дитини є розуміння ситуації та знання про потреби живої істоти, також вона може включитися у спільну з дорослими працю, спрямовану на догляд, допомогу у вирощуванні, захисті об'єктів природи від негативного впливу оточуючих факторів. Засвоєні знання та вміння сприяють формуванню неприйняття недбалих чи жорстоких вчинків при контакті з природою, викликають бажання оберігати, захищати та розвивати її.

Діти старшого дошкільного віку, беручи до уваги їхні психологічні особливості, а також відсутність знань та певних навичок, часто вимагають від дорослих деякої поступливості щодо оцінки їхніх дій, часто вони навіть не замислюються про наслідки своїх вчинків стосовно навколишньої природи. Саме тому, з ранніх років, необхідно пояснювати дітям, що рослини та маленькі тварини беззахисні, а вони сильніші. При цьому увагу дитини

потрібно загострити на прагненні захищати і піклуватися про рослини або тварин, співчуття до них, а не на її переваги перед ними.

Усвідомлення і розуміння дошкільником своєї значущості підносить дитину у власних очах, вона сильніша за інших істот, тому повинна піклуватися про них.

Дітям треба на прикладах показувати, що рослини беззахисні – вони не можуть сказати, якщо їм боляче, не можуть втекти від небезпеки. Пошкоджена або зламана рослина не може розвиватися, її ріст припиняється, рослина гине. Слід звертати увагу дітей на зміни, що відбуваються у природі. Потім разом з'ясувати причини того, що сталося.

Також дітям необхідно пояснювати, що беззахисними перед людьми є й комахи, птахи, дитинчата домашніх і диких тварин. Варто звернути увагу на те, що будь-яка дитина набагато більша за будь-яку комаху. Крім того можна звернути увагу вихованців на поведінку птахів під час споживання їжі. Вони постійно полохливо оглядаються і, відчувши небезпеку, злітають, навіть якщо дуже голодні, вони намагаються уникнути небезпеки [22].

Дітям подобається розглядати, доглядати, аналізувати поведінку домашніх улюбленців. Головне – зацікавити дитину, і вона сама відзначатиме безліч деталей у зовнішньому вигляді та поведінці об'єкта спостереження, повідомляти про них дорослим та іншим дітям. Важливою складовою дбайливого ставлення до об'єктів природи є формування та розвиток у дітей моральних уявлень про добро чи шкоду, виховання доброзичливого й бережного ставлення до живих істот.

Діти часто чують від дорослих: «не ображай тварину», «не чіпай рослину» та інші вирази, що зупиняють їх дослідження чи ігри, без жодних пояснень. Проте, дитину треба навчити розуміти та допомогти засвоїти етичні норми людських вчинків, уміти передбачати можливі наслідки своїх дій, а іноді й дій інших.

Для дітей старшого дошкільного віку характерно спочатку оцінювати вчинки інших, а згодом і власні. Тому вже у цьому віці необхідно знайомити

дитину з етичними нормами поведінки щодо об'єктів довкілля, обговорювати вчинки на прикладах персонажів спеціально дібраних художніх творів. Застосування таких прийомів допомагає формуванню та розвитку в дітей самокритичності, вміння аналізувати свої вчинки, дії, порівнювати їх із вчинками інших.

Ще одним способом педагогічного впливу є наведення прикладу інших дітей, які беруть участь у захисті природи чи тварин у межах міста, держави. Це можуть бути акції з підтримки тварин узимку, висаджування дерев, укладання Червоної книги регіону тощо. Розповідаючи про ці заходи, необхідно звертати увагу дітей на те, що саме так люди дбають про рідну природу, допомагають їй [26].

Виховуючи у дітей дбайливе ставлення до природи, формується їхня моральна поведінка, вміння керуватися етичними уявленнями у конкретних вчинках. Моральні вчинки – турбота, догляд за тваринами та рослинами, які є в будинку, куточку природи, на ділянці ЗДО, у найближчому оточенні – призводять до усвідомлення цінності живого. Спочатку це може бути лише догляд за об'єктами живої природи (рослини чи тварини) разом із дорослими, виконання нескладних доручень. Навчившись, створювати умови для об'єктів піклування, дитина самостійно дбатиме про них. Праця дітей має перебувати у полі зору дорослих та ненав'язливо скеровуватися ними.

Таким чином, на основі наукової літератури з'ясовано, що екологічне виховання – це процес, який спрямований на розвиток особистості у процесі реалізації нею взаємодії з природним середовищем. Екологічне виховання сприяє засвоєнню екологічних знань, формуванню умінь та навичок праці в природі, формуванню екологічного світогляду, відповідального ставлення до довкілля, зокрема й пізнання природи рідного краю. У процесі екологічного виховання дітей дошкільного віку приділяють особливу увагу формуванню морально-екологічного ставлення до навколишнього світу. Екологічне виховання в умовах ЗДО здійснюється у трьох напрямках: під час занять в групі, під час занять на вулиці (прогулянки, екскурсії) та під час практичної роботи

(створення та примноження природних об'єктів). До критеріїв ефективності сформованості екологічного виховання відносять: систему знань глобального, регіонального та локального рівнів, які спрямовані на покращення довкілля своєї місцевості за сприянням самих дітей. Екологічна вихованість дитини дошкільного віку є соціально необхідною якістю особистості, яка сприяє формуванню навичок та умінь вирішувати господарсько-екологічні завдання без шкоди для довкілля та здоров'я людини.

1.2. Зміст та засоби формування уявлень про природу в дітей дошкільного віку

Саме на етапі дошкільного дитинства дитина отримує емоційні враження про природу, накопичує уявлення про різні форми життя, тобто у неї закладаються першооснови екологічного мислення, свідомості, початкові елементи екологічної культури. Це відбувається лише тому, якщо дорослі, які виховують дитину, самі володіють екологічною культурою: показуючи прекрасний світ природи, допомагають налагодити взаємини з ним [10].

В умовах варіативності освіти, закріпленої в Законі України «Про освіту» для дошкільних установ розроблена низка програм, які забезпечують виховання та гармонійний розвиток дитини від 2(3) до 6(7) років [10].

До числа програм, в яких відображена проблема екологічного виховання дітей дошкільного віку належать: «Дитина» [18], «Оберіг» [45], «Впевнений старт» [48], «Стежина» [59], «Я у Світі» [67].

Розглянемо їхній зміст щодо формування уявлень про природу та екологічного виховання дітей дошкільного віку детальніше.

У програмі «Я у Світі» виховання екологічної культури включено до розділу «Дитина відкриває для себе світ природи», де передбачено «грунтовне знайомство дітей з різними явищами з життя рослин, тварин, їх спільнот» [67]. Також, програма містить чотири розділи які акцентовані на певний віковий період дошкільного дитинства. Розділи присвячені вивченню природи

включають формування знань про: рослин, тварин; механізми пристосувального взаємозв'язку життя організмів із середовищем проживання; знання про ріст, розвиток та розмноження вже відомих дітям рослин і тварин; знання екосистемного характеру. Відповідно, у дітей формуються уявлення про систему потреб рослин і тварин, про основні фази життєвого циклу рослин, тварин, людини, розширюються і певні уявлення про прояви почуттів тварин, про людину як живу істоту, про її стан здоров'я.

У програмі «Дитина» [18] презентовані такі види пізнавальної роботи: спостереження, піші переходи, пошукова діяльність, праця в природі. Граючи з рослинами і тваринами, дошкільник вчиться розрізняти настрій живої істоти, її особливості. Програмою передбачена також художньо-творча діяльність, прослуховування, читання і розглядання з дітьми книжок з малюнками про природу. Екологічно спрямована активність дає можливість дошкільнятам опанувати майстерністю екологічно доречно вести себе в природі. Дитина набуває морально-ціннісного досвіду взаємин з навколишнім світом, що надає її діяльності гуманного характеру. Розкрита в програмі й ідея єдності людини і природи. У ній людина розглядається як жива істота, схожа на тварин і рослини. Також тут відображено вплив людини на природне оточення і природи на життя людини.

У програмі «Стежина» [59], гуманність людини проявляється в умінні здійснювати взаємодію з будь-якою живою істотою на основі визнання її самоцінності і права на життя, розуміння її значимості для інших природних об'єктів, поваги принципів милосердя як норми взаємин. Програма підкреслює, що «система цінностей визначає позицію людини до навколишнього світу, регулює її місце в суспільстві і проявляється в різній орієнтації, діяльності та поведінці людини». Тому в програму включені знання про цінності природи і її значення для людини – естетичне, моральне, пізнавальне, практичне.

Згідно програми «Оберіг» [45] з екологічними знаннями пов'язується прояв у дітей екологічної та загальнолюдської культури. Особливе значення

набуває природоохоронна діяльність, здійснювана старшими дошкільниками в усі пори року: уважне ставлення до комах, до рідкісних видів рослин і тварин, підгодовування птахів, дбайливе ставлення до свого здоров'я і турбота про середовище, в якому живуть діти в ЗДО. Ю. Нестерчук [44] вважає, що «дана програма орієнтує на різнобічний, повноцінний розвиток дитини, формування у неї унікальних здібностей і розвиток їх до рівня вікових можливостей і вимог сучасного суспільства. В основу програми покладено концепцію психологічного віку як етапу в розвитку людської особистості, який характеризується особливими відносинами дитини з дорослим. Основна увага в програмі зосереджена на розвитку пізнавального інтересу до явищ природи. Як наголошується в програмі: «зміст екологічного виховання набув нової спрямованості: отримання не стільки знань, скільки формування дієвого, дбайливого та відповідального ставлення до всього живого» [45].

У програму включено вивчення дітьми зв'язків живого організму з середовищем існування, але воно не розкрито на певному матеріалі. Найважливішою педагогічною умовою її реалізації вважаються: хороша поінформованість, розвинена екологічна свідомість вихователів, їх готовність до змістовного спілкування з дітьми з питань життя природних об'єктів.

Програма «Впевнений старт» [48], розроблена на основі численних досліджень в галузі ознайомлення дошкільнят з природою і їхнього екологічного виховання. Особливий інтерес представляє структура програми. Вирішення проблеми екологічного виховання дошкільників у даній програмі визначено у декількох напрямках: формування уявлень про природу у дітей; розвиток екологічної культури у дорослих.

Дана програма використовується у закладах дошкільної освіти, де застосовано відхід від традиційного ознайомлення з природою. У програмі немає граничного поділу та групування завдань у прив'язці до віку вихованців, що дає можливість реалізовувати їх у будь-якому віці та враховувати індивідуальні можливості вихованців. У всіх розділах програми наведено позицію «ставлення», яке допоможе вихователю зрозуміти, наскільки діти

засвоїли нові знання.

Т. Бичева подає аналіз освітніх програм в контексті екологічного виховання наступним чином (табл. 1.1) [7].

Таблиця 1.1

Аналіз освітніх програм в контексті екологічного виховання

Освітня програма	Зміст програми	Екологічна спрямованість програми
«Я у Світі»	<p>Програма включає чотири змістовних розділи для кожного віку:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Відомості про рослини, тварин як представників живого в світі природи; - Механізм пристосувального взаємозв'язку життя організмів із середовищем проживання; - знання про ріст, розвиток і розмноження знайомих дітям рослин і тварин; - знання екосистемного характеру. Представлені види пізнавальної діяльності: спостереження, екологічне моделювання, праця в природі; програма передбачає художньо-творчу діяльність, слухання, 	<ul style="list-style-type: none"> - забезпечує дитині різнобічний розвиток і формування екологічного світогляду; - у дітей формуються уявлення про систему потреб рослин і тварин, про основні фази життєвого циклу рослини, тварини, людини. <p>Екологічно орієнтована активність дозволяє дошкільнятам оволодіти вмінням екологічно доцільно вести себе в природі</p>

	читання і розглядання з дітьми книг з малюнками про природу	
«Оберіг»	Програма відображає базисну освіту дітей від народження до 7 років і забезпечує повноцінний всебічний розвиток дитини.	Включено пізнання дітьми зв'язків живого організму з середовищем; педагогічною умовою її реалізації є природнича обізнаність, розвинена екологічна свідомість вихователів, готовність до змістовного спілкування з дітьми з питань життя природних об'єктів

Аналіз програм показує, що в кожній програмі відображено екологічне виховання, яке ставить за мету формування уявлень про природу у дітей 2 -7 років в ЗДО.

Прищеплювати дітям любов до природи необхідно з раннього віку. Вже в молодшому дошкільному віці діти починають виділяти себе з навколишнього середовища, у них розвивається емоційно-ціннісне ставлення до навколишнього, формуються основи морально-екологічних позицій, що виявляються у взаємодії дитини з природою, світом рослин і тварин, а також у її поведінці на природі. Завдяки цьому з'являється можливість формування у дітей екологічних знань, норм та правил взаємодії з природою, активності у вирішенні деяких екологічних проблем. Крім того, дитина вчиться бачити красу навколишнього світу, чути дивовижне звучання природи, отримує безцінний досвід взаємодії та спілкування із природним оточенням.

Основні завдання щодо формування у дітей любові і бережного ставлення до природи, які вирішуються в ЗДО:

1) передача дітям знань про представників світу природи, у тому числі занесених до Червоної книги, їхню будову, потреби, роз'яснення їхніх відмітних ознак, значення у природі та житті людини;

2) формування трудових навичок щодо догляду за рослинами і тваринами;

3) формування навичок природодоцільної поведінки: емоційно відгукуватися, співпереживати всьому живому, переживати радість, здивування, захоплення спілкування з представниками живої природи, не завдавати їм шкоди;

4) розвиток мовлення, пам'яті, уваги, розширення та активізація словника з теми;

5) розвиток спостережливості, стійкого пізнавального інтересу до світу природи, його краси та різноманіття [12].

Вирішення поставлених завдань у ЗДО відбувається у процесі реалізації різноманітних проєктів:

1) Молодший та середній вік:

- «Моя улюблена квітка»;
- «Мої перші відкриття»;
- «Бережіть природу!».

2) Старший вік:

- «Планету Земля зберегти ми маємо, інакше просто не буде Землі!»;
- «Знайомимось із Червоною книгою» [14].

У процесі реалізації проєктів використовуються різні форми організації дітей, методи та прийоми:

- заняття;
- бесіди («Дерева, кущі, квіти – які вони?», «Кому потрібні рослини», «Як ми відпочиваємо на природі», «Як прокидаються рослини», «Як прокидаються тварини» тощо);

- читання художньої літератури (оповідання, вірші, загадки, прислів'я про природу);

- дидактичні ігри;

- спостереження під час прогулянок;

- досліди та експерименти;

- спільні трудові дії: вирощування розсади для городу та квітника: створення міні-городу на підвіконні; проведення на прогулянковій ділянці: природоохоронної акції з дітьми «Очистимо ділянку від сміття»;

- альбоми, спільно виготовлені з вихователями та батьками: «Загадки про тварин і рослини», «Первоцвіти», «Червона книга тварин і рослин», «Еко-знаки: робитиму добре, а не погано!»;

- виставки творчих робіт «Первоцвіти», «Хай буде гарною Земля!», «Ми – друзі природи!», екологічних плакатів «Бережіть природу!», «Збережемо ялинку – красуню наших лісів» [19].

Велике значення у вирішенні завдань з формування дбайливого ставлення до природи має предметно-розвивальне середовище групової кімнати середньої групи «Яблунька»: у кутку природи мають бути наявними ілюстрації із зображенням рослин, тварин, дитячі енциклопедії, календар природи, дидактичні ігри з формування дбайливого ставлення до природи, альбоми; у книжковому куточку літературний матеріал (казки, загадки, прислів'я, приказки) про тварин, рослин та приклади дбайливого ставлення до природи.

На думку Н. Кот, з метою просвіти батьків з питань формування у дітей інтересу та дбайливого ставлення до світу рослин, а також їхнього залучення до освітнього процесу використовують такі форми взаємодії:

- консультації «Завдання щодо формування у дитини дбайливого ставлення до природи»;

- інформаційні стенди, ширми «Виховання добрих почуттів у дитини в процесі ознайомлення зі світом природи», «Що таке первоцвіти?», «Дидактичні ігри щодо формування дбайливого ставлення до природи» тощо;
- участь у природоохоронних акціях «Зробимо наш дитячий садок красивим та зеленим!» (Участь в озелененні ділянки: посадка дерев, оформлення квіткових клумб);
- показ екологічної казки (наприклад, музично-екологічна казка «Кульбаба»);
- участь у виставках, разом із дітьми;
- участь у виготовленні альбомів, спільно з дітьми [31].

Таким чином, на сьогоднішній день існує велика кількість програм спрямована на екологічне виховання дошкільнят. У кожній програмі запропоновано різні форми організації екологічного виховання. Але спільним є те, що провідною формою організації є заняття в поєднанні з роботою в повсякденному житті.

1.3. Піші переходи як засіб формування уявлень про природу у дітей старшого дошкільного віку

Важливим засобом формування дбайливого ставлення до природи у дошкільнят є піші переходи. Правильно сплановані та добре озеленені ділянка та піші переходи, які проводяться на ній – одна з найважливіших умов організації роботи з дітьми з ознайомлення із природою. Особливого значення мають піші переходи у ЗДО (біля нього), оскільки нерідко вони забезпечують тривалий час і місце спілкування дітей природою. Піші переходи – важлива умова формування дбайливого ставлення до природи» [10].

Піші переходи у ЗДО – це «спеціально розроблений та обладнаний маршрут у природу, який «виконує пізнавальну, розвивальну, естетичну, оздоровчу функції» [30]. Піші переходи дозволяють дошкільнику наочно познайомитися з різноманітними процесами, що відбуваються в природі,

вивчити живі об'єкти в їхньому природному оточенні, отримати навички найпростіших екологічних досліджень, визначити на елементарному рівні місцеві екологічні проблеми та по-своєму вирішити їх. Об'єкти піших переходів дають великі можливості для сенсорного розвитку дитини, для проведення систематичних спостережень, екологічних ігор, емоційного розвитку дітей, зокрема формування почуття близькості до природи та співпереживання живим організмам [19].

У процесі проведення піших переходів педагог організовує спостереження за природою, під час якого діти багато дізнаються про життя рослин та тварин, милуються красою природи у всі пори року. Вихователь добирає найбільш яскраво квітучі в різні пори року рослини місцевого краю та показує їх дітям, вчить встановлювати їх залежність від стану неживих об'єктів природи (ступеня освітленості сонячним промінням, температури повітря, кількості опадів і вологи, якості ґрунту, на якому росте рослина) та взаємозв'язок із представниками тваринного світу (комахи, що прилітають поживитися нектаром квітів, птахи чи ссавці, які харчуються зеленню, плодами чи насінням рослини тощо). Яскраві враження, які отримують діти від спілкування з природою під час піших переходів, надовго залишаються у їхній пам'яті, сприяють формуванню любові до природи, природного інтересу до навколишнього світу.

При розробленні пішого переходу важливо ставити та вирішувати комплекс завдань виховного, освітнього та розвивального характеру. Педагог заздалегідь має приготуватися до пішого переходу: заздалегідь знайти місце; продумати, що розповісти, із чим познайомити; спланувати час (загальна тривалість трохи більше 1 години, відстань 1 км чи кілька метрів, залежно від віку); домовитися із помічником, адміністрацією ЗДО та батьками вихованців щодо надання дозволу на виведення дітей за межі дошкільної установи [31].

Підготовка вихователя полягає насамперед у визначенні мети пішого переходу та відборі програмного змісту. Планування пішого переходу має базуватися виходячи з вимог програми та особливостей навколишньої

місцевості. Визначаючи місце пішого переходу, вихователь обирає найкращий шлях до нього – який не втомлює, не відволікає дітей від мети заняття. При визначенні відстані пішого переходу слід зважати на фізичні можливості дітей. Тривалість шляху до обраного місця (в один бік) не повинна перевищувати в середній групі 30 хвилин, у старшій та підготовчій групах – 40-50 хвилин. При цьому слід враховувати особливості дороги, стан погоди при організації та проведенні пішого переходу необхідно пам'ятати, що велика кількість, навіть, цікавої інформації призводить до послаблення уваги, прояву, так званих, криз уваги. Перша криза уваги настає на 14-18 хвилині, друга – через 11-14 хвилин після першої, третя – через 9-11 хвилин, четверта – через 8-9 хвилин, і далі інтервали між кризами уваги йдуть кожні 4-5 хвилин. [41].

Рекомендуються такі способи підтримки уваги дошкільників:

1. Показ екскурсійних об'єктів має бути логічним, послідовним, активним, точним, образним.
2. Використання наочних посібників: під час їхнього використання відбувається перемикання слухового сприйняття на зорове, створюється певне розвантаження інтелектуальної напруги.
3. Запитання проблемного й пошукового характеру як основні методичні прийоми проведення екскурсій:
4. Елемент ритуалу;
5. Дослідження (виконання простих дослідницьких завдань, результати яких підтверджують сказане екскурсоводом);
6. Завдання (назвати кольори об'єкта, що спостерігається, порівняти форму голок у сосни та ялини, пригостити тварини і т.д.) [34].

Наскільки б знайомим для вихователя було місце для проведення пішого переходу, потрібно за день, за два до запланованої екскурсії оглянути його. Побувавши на місці вихователь уточнює маршрут, знаходить потрібні об'єкти, намічає зміст та обсяг тих знань, які мають отримати діти про дане коло явищ, послідовність проведення окремих частин пішого переходу, встановлює місця для колективних та самостійних спостережень, для відпочинку дітей.

Щоб процес реалізації пішого переходу був цікавим, вихователю треба підготувати вірші, загадки, прислів'я, ігрові прийоми. Підготовка дітей починається із повідомлення вихователем мети пішого переходу. Діти повинні знати, куди підуть, що дізнаються, що треба зібрати. Потрібно пояснити вихованцям, що під час пішого переходу потрібно бути дисциплінованими і уважними, нагадати правила культурної та безпечної поведінки на вулиці та у природі [32].

Потрібно звернути увагу на одяг дітей. Вони повинні бути одягнені зручно, відповідно до погоди та сезону. Добре залучити до підготовки екскурсійного обладнання дітей. Це сприяє збудженню в них інтересу до майбутньої пішого переходу [36].

Необхідно донести до дошкільнят розуміння того навіщо оберігати природу. Піші переходи – присвячені аналізу характерних рис біосфери міста, району, області. Перевагою піших переходів у формуванні уявлень про природу є те, що вони дозволяють у природній обстановці познайомити екскурсантів з явищами та об'єктами природи. На таких екскурсіях наукова інформація у поєднанні з наочним матеріалом надає особливої переконливості. Піші переходи сприяють вихованню інтересу до природи, відрізняються високою емоційністю та сприяють активізації пізнавальної активності екскурсантів. Піші переходи пов'язані з рухом, перебуванням на повітрі, що сприяє зміцненню здоров'я [42].

За змістом піші переходи можна поділити на дві групи:

- 1) оглядові;
- 2) тематичні (ботанічні, зоологічні, геологічні).

За характером розв'язуваних завдань можна назвати:

- 1) екологічні;
- 2) на сільськогосподарський об'єкт;
- 3) естетичного характеру;

Піші переходи організуються протягом усього року за блоками:

- осінні;

- зимові;
- весняні;
- літні [46].

У змісті пішого переходу основну роль грає формування усвідомленого та дбайливого ставлення до об'єктів живої та неживої природи. Таке відношення формується в дітей на основі безпосереднього контакту з живими об'єктами та різними формами взаємодії з ними, засвоєння правил охорони природи. Все це сприяє вихованню основних моральних якостей – доброти, чуйності, сердечності, співпереживання, дбайливого ставлення до об'єктів природи, поваги до праці людини.

Піші переходи необхідно організовувати на різні об'єкти природного оточення – лука, ліс, водойма, вулиця міста, щоб показати стан природи у всьому її різноманітті. Численні дерева, чагарники, трав'янисті рослини дають можливість показати дітям пристосованість рослин до умов існування. Діти спостерігають за ними у різні пори року. Такі піші переходи сприяють глибокому засвоєнню знань про природу, а поступове ускладнення знань створює сприятливі умови для розвитку пізнавального інтересу [49].

Піші переходи на луки дають можливість дітям побачити різні лучні трави – конюшина, волошка, кульбаба, подорожник та ін. Необхідно загострювати увагу на дбайливому ставленні до них – не рвати, не м'яти, не топтати. При збиранні рослин на лузі потрібно стежити, щоб дитина правильно і акуратно зривала рослини, обережно брала їх, не виривала з коренем, щоб не пошкодити кореневу систему [51].

У лісі діти знайомляться з різноманіттям дерев та чагарників – ялина, береза, дуб, осика, черемха, калина та ін. Тут слід стежити, щоб діти не ламали гілки, не пошкодили стовбур дерева, його крону. Привчати збирати тільки опале листя та плоди. Діти збирають ягоди калини, горобину, насіння трав (подорожника, лободи, лопуха), заготовляючи корм для птахів, що зимують. У холодну пору року стежать за годівницями: очищають їх від снігу, підсипають насіння.

На водоймі дітям необхідно прищеплювати бережне ставлення до води, показати, як забруднені водойми, так наслідки цього для природних об'єктів загалом і людини зокрема. Потрібно вчити дітей, оберегати водні угруповання, оскільки це невід'ємна частина природи [55].

В умовах великого населеного пункту піші переходи вулицями міста є одними з найпоширеніших для прищеплення дбайливого ставлення до природи. На вулиці діти бувають не лише на спеціально організованих екскурсіях, тож діти бачать зневажливе ставлення людей до природи щодня. Необхідно, перш за все, навчити дитину не смітити, сміття викидати в скриньки, а не на дорогу. Показати, що чистота вулиць міста та природи безпосередньо залежить від діяльності людини, і якщо її не доглядати, то вона швидко загине.

Важливо показати дітям найпростіші природоохоронні заходи. Дітям необхідно на прикладах показати, що рослини беззахисні – не видають звуки, не рухаються, не захищаються. Пошкоджена або зламана рослина не може розвиватися, як здорова, її ріст припиняється. На жаль таких випадків багато: зламані гілки на дереві, пошкоджена кора, купа сміття в лісі тощо. Слід звертати увагу дітей на зміни, що відбулися з тією чи іншою рослиною, а також з'ясувати їхні причини.

Під впливом естетичних вражень, знань, які діти набувають під час піших переходів, змін зазнає почуття любові до рідної природи: із простого милування її красою воно переростає у дію. Для формування такого ставлення до навколишнього світу потрібна єдність почуттів, знань, дій. Показником активної любові дошкільника до природи є насамперед дбайливе ставлення до її багатств [58].

У практиці роботи закладів дошкільної освіти широко використовують піші переходи. Для цього педагоги спеціально розробляють та спеціально обладнують маршрут до об'єкта природи, який виконує пізнавальну, розвивальну, естетичну, оздоровчу функції.

Мета піших переходів у контексті реалізації завдань екологічного виховання – створити умови для цілеспрямованого формування уявлень про природу в дошкільнят.

Завдання піших переходів як засобу формування знань про природу в дошкільників:

Освітні завдання:

– формувати у дітей екологічні уявлення про об’єкти живої і неживої природу, елементарні уявлення про взаємозв’язки та взаємодії живих організмів із середовищем проживання;

– познайомити дітей з різноманітними природними процесами, вивчати живі об’єкти в їхньому природному оточенні;

– прищепити дітям навички найпростіших екологічних спостережень та досліджень.

Розвивальні завдання:

– розвивати сприймання, мислення, увагу, пам’ять, мовлення, спостережливість, відповідальність, самостійність та ініціативу вихованців;

– розвивати в дітей естетичні почуття;

– розвивати рухову активність дітей [60].

Виховні завдання:

– виховувати дбайливе та гуманне ставлення до природи, культуру поведінки у природному середовищі.

Основними напрямками в організації екологічної діяльності дошкільнят засобами піших переходів є:

– екологічна діяльність на піших переходах;

– екскурсії;

– екологічні спостереження та експериментальна діяльність;

– трудова діяльність (праця у природі) [64].

Під час піших переходів проводяться екологічні спостереження за сезонними змінами у природі. Їхня мета – сформувати уявлення у дітей про

рослини та тварин як про живі організми, показати взаємозв'язки, що існують у природі і те, що сезонні зміни впливають на життя рослин, тварин і людини, навчити робити висновки про взаємозв'язки різних природних явищ [22].

У процесі таких спостережень в дітей формуються узагальнені уявлення про природу, які сприяють розумінню дедалі більше складних закономірностей природи. Технологія проведення та організації циклічних спостережень за об'єктами природи в ЗДО сприяє тому, що дошкільнята під керівництвом вихователів опановують екологічні знання та вміння і досить складні закономірності, що лежать в основі природних явищ, росту та розвитку рослин і тварин.

Вихователі при організації піших переходів використовують комплекс різноманітних методів та прийомів (словесних, наочних, ігрових, практичних), ставлять перед дітьми цікаві та зрозумілі завдання, тим самим забезпечуючи можливість кожній дитині систематично взаємодіяти з об'єктами природи, спостерігати за ними, висловлювати припущення, робити висновки. У ході спостережень вихователі використовують проблемні запитання, питання пошукового характеру, питання-завдання, які вимагають від дітей усвідомлених обстежувальних дій, умінь уважно спостерігати та звітувати про результати спостереження, дають дітям змогу висловлювати припущення, робити висновки. Широко використовуються трудові дії, що забезпечують формування навичок та умінь з догляду за рослинами та тваринами. Використовують вихователі також і словесні методи: читання віршів, загадування загадок, розповіді історій природознавчого змісту тощо, які сприяють розширенню екологічних уявлень дітей [3].

Таким чином, піші переходи у закладі дошкільної освіти є неодмінною умовою екологічної освіти дітей та формування у них дбайливого ставлення до природи. За допомогою піших переходів можна грамотно використати природну ділянку в екологічній освіті дітей. В ідеалі, ця територія – зона максимальної екологічної безпеки, яка виконує оздоровчу, ознайомлювальну, навчально-просвітницьку, виховну та розвивальну функції. Піші переходи в

закладі дошкільної освіти – важлива умова щоденного формування дбайливого ставлення до природи у вихованців. Організація екологічної діяльності дошкільнят під час піших переходів в ЗДО дозволяє: більш продуктивно використовувати прогулянки для екологічної діяльності та одночасно для оздоровлення дітей на свіжому повітрі; сприяє сенсорному та емоційному розвитку дітей; створює великі можливості для проведення систематичних спостережень за сезонними змінами в об'єктах і явищах природи, організації праці в природі, екологічних свят та ігор.

Висновки до першого розділу

На основі наукової літератури з'ясовано, що екологічне виховання – це процес, який спрямований на розвиток особистості у процесі реалізації нею взаємодії з природним середовищем. Екологічне виховання сприяє засвоєнню екологічних знань, формуванню умінь та навичок праці в природі, формування екологічного світогляду, відповідального ставлення до довкілля, зокрема й пізнання природи рідного краю. У процесі екологічного виховання дітей дошкільного віку приділяють особливу увагу формуванню морально-екологічного ставлення до навколишнього світу. Екологічне виховання в умовах ЗДО здійснюється у трьох напрямках: під час занять в групі, під час занять на вулиці (прогулянки, екскурсії) та під час практичної роботи (створення та примноження природних об'єктів). До критеріїв ефективності сформованості екологічної вихованості відносять: систему знань глобального, регіонального та локального рівнів, які спрямовані на покращення довкілля своєї місцевості за сприянням самих дітей. Екологічна вихованість дитини дошкільного віку є соціально необхідною якістю особистості, яка приє формуванню навичок та умінь вирішувати господарсько-екологічні завдання без шкоди для довкілля та здоров'я людини.

До числа програм, в яких відображена проблема екологічного виховання дітей дошкільного віку належать: «Дитина», «Оберіг», «Впевнений старт», «Стежина», «Я у Світі». Аналіз програм показує, що в кожній з них відображено зміст екологічного виховання, яке ставить за мету формування уявлень про природу у дітей в ЗДО.

Піші переходи у закладі дошкільної освіти є неодмінною умовою екологічної освіти дітей та формування у них дбайливого ставлення до природи. За допомогою піших переходів можна грамотно використати природну ділянку в екологічній освіті дітей. В ідеалі, ця територія – зона максимальної екологічної безпеки, яка виконує оздоровчу, ознайомлювальну, навчально-просвітницьку, виховну та розвивальну функції. Піші переходи в

закладі дошкільної освіти – важлива умова щоденного формування дбайливого ставлення до природи у вихованців. Організація екологічної діяльності дошкільнят під час піших переходів в ЗДО дозволяє: більш продуктивно використовувати прогулянки для екологічної діяльності та одночасно для оздоровлення дітей на свіжому повітрі; сприяє сенсорному та емоційному розвитку дітей; дає великі можливості для проведення систематичних спостережень за сезонними змінами та екологічними об'єктами та явищами, праці в природі, екологічних свят, ігор.

РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА РОБОТА З ФОРМУВАННЯ УЯВЛЕНЬ ПРО ПРИРОДУ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБОМ ПІШИХ ПЕРЕХОДІВ

2.1. Виявлення рівнів сформованості уявлень про природу у дітей старшого дошкільного віку

Метою дослідної частини роботи є виявлення рівнів сформованості уявлень про природу у дітей старшого дошкільного віку. Для вирішення поставленої мети було сформульовано наступні завдання:

- провести аналіз діяльності закладу дошкільної освіти в сфері екологічного виховання дітей старшого дошкільного віку;
- дібрати діагностичний матеріал для виявлення рівнів сформованості уявлень про природу у дітей старшого дошкільного віку;
- з'ясувати актуальний рівень сформованості уявлень про природу у дітей старшого дошкільного віку.

Наша дослідницька робота здійснювалася на базі ЗДО № 3 «Зірочка» м. Черкаси. До дослідження було залучено дітей старшого дошкільного віку (5-6 (7) років) у кількості 50 вихованців: одна група – експериментальна (25 осіб) «Сонечко», друга – контрольна (25 осіб) «Барвінок».

У процесі дослідження використано наступні методи як:

- емпіричні (опитування, спостереження);
- методи обробки отриманих даних (якісний і кількісний аналіз результатів дослідження, метод наочного представлення результатів).

Методики дослідження:

- 1) методика дослідження словесно-логічного мислення, заснована на тесті структури інтелекту дітей старшого дошкільного віку. Дана методика дала можливість визначити пізнавальний інтерес дітей (особливості понятійного мислення, сформованості найважливіших логічних операцій);

2) методика М. Гуткіної «Визначення домінуючого мотиву» застосовувалася з метою визначення домінування пізнавального або ігрового мотивів щодо пізнавальної діяльності.

3) Методика-опитування – «Сформованість знань у дітей», яка допомогла визначити рівень сформованості екологічних знань дітей та продемонструвала рівень пізнавальної діяльності та зацікавленості дітей старшого дошкільного віку в дослідженні об'єктів природи та навколишнього оточення (сформованість логічних дій, знань, умінь, екологічної культури дітей).

На підставі проведеного аналізу психолого-педагогічної та методичної літератури з проблеми формування у дітей дошкільного віку пізнавальної активності визначено наступні критерії: мотиваційний; пізнавальний; діяльнісний.

Критеріально-рівнева шкала сформованості пізнавальної активності дітей старшого дошкільного віку представлена в таблиці 2.1 [23].

Таблиця 2.1

Критеріально-рівнева шкала сформованості рівнів сформованості уявлень про природу у дітей старшого дошкільного віку

Рівні	Мотиваційний критерій	Пізнавальний критерій	Діяльнісний критерій
Високий	- прагнення проникнути в причинно-наслідкові зв'язки явищ; - усвідомлена дитиною потреба в тій чик іншій діяльності;	Наявність стійкої цікавості, допитливості; стійкість вольових устремлінь; пошук різних шляхів вирішення завдання;	- самостійно буде свою діяльність: ставить її цілі, шукає шляхи і способи їх досягнення; - задає питання, відповідає на них.

	<ul style="list-style-type: none"> - бажання або прагнення до виконання діяльності; - домінує пізнавальний мотив. 	<p>доведення розпочатої діяльності до кінця.</p>	
Середній	<ul style="list-style-type: none"> - потреба в знаннях є, але привертає тільки конкретна інформація, причому досить поверхнева; - дитина не до кінця усвідомлює важливість тієї чи іншої діяльності; - є не постійне або слабке бажання до виконання діяльності; - ігровий і пізнавальний мотиви. 	<p>відзначений нестійкий і мінливий інтерес до матеріалу, завдань, змінна активність діяльності;</p> <p>дитині важко при пошуку різних шляхів вирішення завдань;</p> <p>нездатність стійко проявляти допитливість і цікавість.</p>	<p>Дитина не досить активна (активність може йти від дорослого);</p> <p>не завжди задає і відповідає на питання.</p>
Низький	<ul style="list-style-type: none"> - діти задовольняються інформацією, наприклад, їх, цікавить реальність, 	<ul style="list-style-type: none"> - нестійкість інтересу до об'єкта вивчення, запропонованого матеріалу; 	<ul style="list-style-type: none"> - дитина не активна, від неї не виходить ініціатива;

	почутої колись казки, легенди і т. д .; - дитина не усвідомлює потребу в будь-якої діяльності; немає бажання виконувати діяльність.	- дитина не здатна самостійно вирішити задачу; - нестійкість вольових устремлінь.	- приймає пасивну сторону в діяльності (не ставить і не відповідає на питання).
--	---	--	--

Таким чином, визначено мету, завдання та методи виявлення рівнів сформованості уявлень про природу у дітей старшого дошкільного віку. Визначено критерії сформованості уявлень про природу (мотиваційний; пізнавальний; діяльнісний) та рівні (високий, середній, низький), які визначалися за допомогою методик (М. Гуткіної «Визначення домінуючого мотиву», методика дослідження словесно-логічного мислення, опитування «Сформованість знань у дітей») із залученням спостереження за безпосередньою діяльністю дітей старшого дошкільного віку в природному довкіллі [10].

Методика «Сформованість знань у дітей старшого дошкільного віку» дозволила визначити сформованість логічних дій, знань, умінь, екологічної культури дітей старшого дошкільного віку на основі опитування (бесіди), питання якої зачитував експериментатор та фіксував відповіді дітей із запропонованих.

За результатами дослідження показників пізнавального критерію з'ясували, що високий рівень виявляють діти, які самостійно обирають вирішують поставлені проблемні завдання. Такий рівень виявили 8% дітей ЕГ. Середній рівень, якщо вихованці, що вирішують завдання з незначною допомогою педагога. Такий рівень виявила більша кількість дітей ЕГ – 40%. Про низький рівень свідчить довільний, непродуманий вибір відповідей дітей.

Цей рівень виявило 52% дітей ЕГ.

У контрольній групі отримано наступні результати: високий рівень виявлено у 12% дітей. Ці діти проявляють більшу самостійність під час роботи над проблемним завданням. Середній рівень зафіксовано у 48% дітей. Дані вихованці вирішують завдання самостійно, але при частковій допомозі педагога. Низький рівень виявили 40% дошкільників.

Узагальнені дані наведені в таблиці 2.2.

Таблиця 2.2

Рівневий розподіл даних експериментальної групи за рівнем сформованості уявлень про природу за пізнавальним критерієм

Рівень	ЕГ		КГ	
	К-ть дітей	%	К-ть дітей	%
Високий	2	8	3	12
Середній	10	40	12	48
Низький	13	52	10	40

Ці результати відображено на діаграмі. 2.1.

Отримані дані засвідчили, що зацікавленість дітей та накопичення певного фактажу знань з галузей екології та природознавства знаходяться на незадовільному рівні. Це свідчить про необхідність пошуку додаткових методів та засобів підвищення рівня природничих знань дітей даного віку, які сприятимуть їхньому зацікавленню у отриманні та накопиченні знань з різних галузей екології у подальшому.

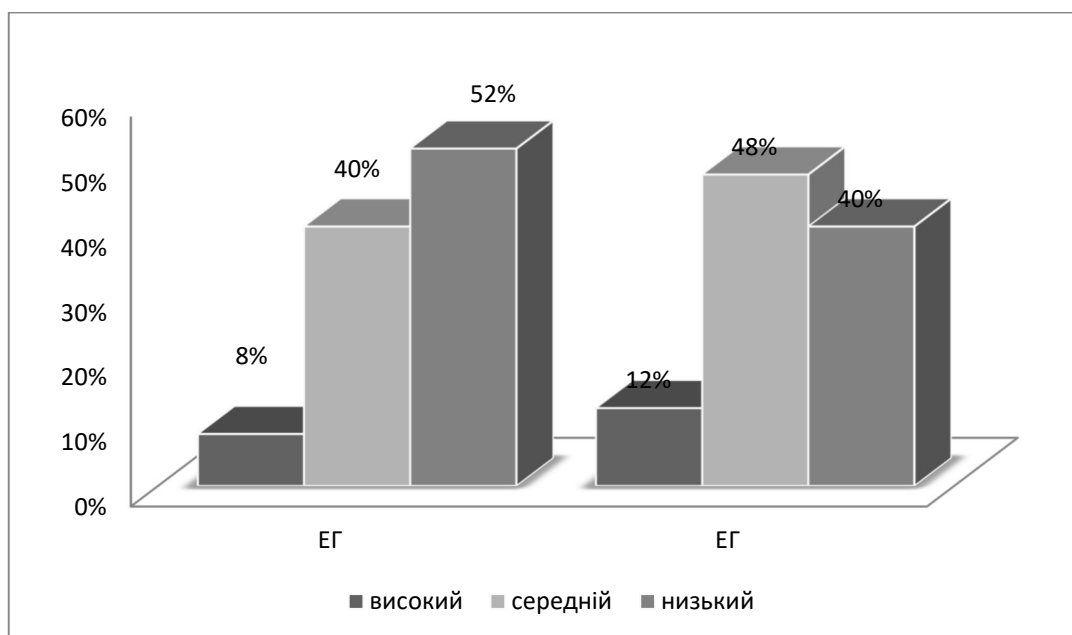

Рис. 2.1 Результати сформованості уявлень про природу в дітей старшого дошкільного віку в ЕГ за пізнавальним критерієм, у %

Розглянемо мотиваційний критерій. У експериментальній групі високий рівень сформованості пізнавального мотиву мають 20% дітей, середній рівень у 72% дітей (більше половини) та 8% мають низький рівень. Ігровий мотив на високому рівні сформувався у 78% дошкільників, середній рівень – у 18% дітей, та лише 4% дітей мають низький рівень сформованості ігрового мотиву.

У контрольній групі високий рівень сформованості пізнавального мотиву мають 24% дітей, середній рівень у 76% дітей (більше половини) та тільки 8% мають низький рівень. Ігровий мотив: високий рівень – у 72%, середній рівень – у 16% дітей, та лише 4% дітей мають низький рівень сформованості ігрового мотиву.

Дані показники представлені в таблиці 2.3.

Таблиця 2.3

Результати сформованості уявлень про природу в дітей старшого дошкільного віку ЕГ за мотиваційним критерієм

Рівні	ЕГ				КГ			
	Пізнавальний мотив		Ігровий мотив		Пізнавальний мотив		Ігровий мотив	
	Чол.	%	Чол.	%	Чол.	%	Чол.	%
Високий рівень	5	20%	21	78%	3	12	18	72
Середній рівень	18	72%	5	18%	12	48	4	16
Низький рівень	2	8%	1	4%	10	40	1	4

Наочно результати представлені на діаграмі 2.2.

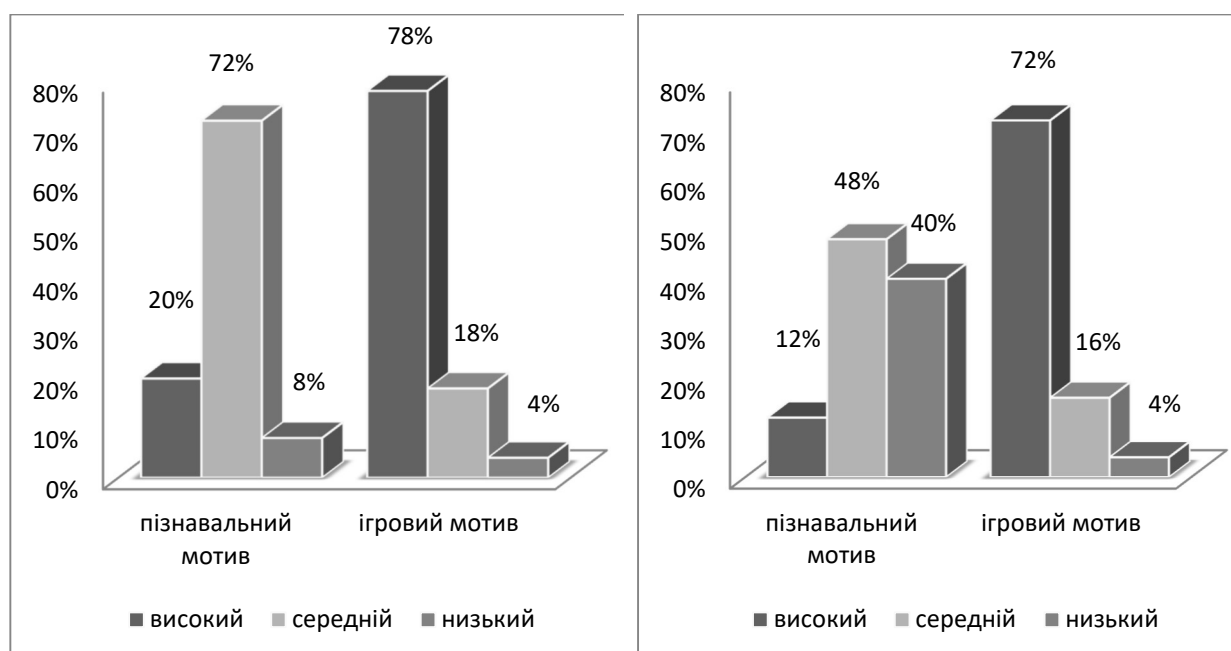

Рис. 2.2 Результати рівня сформованості уявлень про природу в дітей старшого дошкільного віку ЕГ за мотиваційним критерієм, у %

Отже, за результатами в експериментальній та контрольній групах ігровий мотив переважає над пізнавальним. Даний показник пояснюється віковими особливостями розвитку дітей та переважанням ігрової діяльності.

Згідно результатів спостереження за дітьми визначено, як вони себе поведуть у природному довкіллі.

Високий рівень сформованості діяльнісного компонента уявлень про природу за діяльнісним критерієм (екологічні вміння) у експериментальній групі мають 12% дошкільників ЕГ та 16% дітей КГ. Ці діти виявляли вміння дбайливого ставлення до рослин, можуть визначити їхній стан за зовнішніми ознаками. Діти підбирали необхідне обладнання, якісно виконували трудові процеси щодо догляду, досягали гарного результату, виявляли зацікавленість, отримували задоволення від творчої діяльності.

48% дітей ЕГ та 56% КГ показали середній рівень сформованості природознавчих умінь. У дошкільнят сформовані деякі вміння догляду за рослинами, проте, їхня робота не завжди осмислена. Захоплення у дітей викликає процес виконання трудових дій, а не отримання якісного результату, важливого для життя рослини.

У 40% дошкільників ЕГ та 26% дітей КГ встановлено низький рівень природознавчих умінь. Ці діти не вміють доглядати за рослинами, не можуть виділити рослину, яка потребує догляду, не можуть прогнозувати результати свого впливу. Необхідні трудові процеси виконують не самостійно, якість праці низька.

Таблиця 2.4

Результати сформованості уявлень про природу в дітей старшого дошкільного віку ЕГ за діяльнісним компонентом

Рівень	ЕГ		КГ	
	К-ть дітей	%	К-ть дітей	%
Високий	3	12	4	16
Середній	12	48	13	52
Низький	10	40	8	32

Ці результати відображено на діаграмі. 2.3.

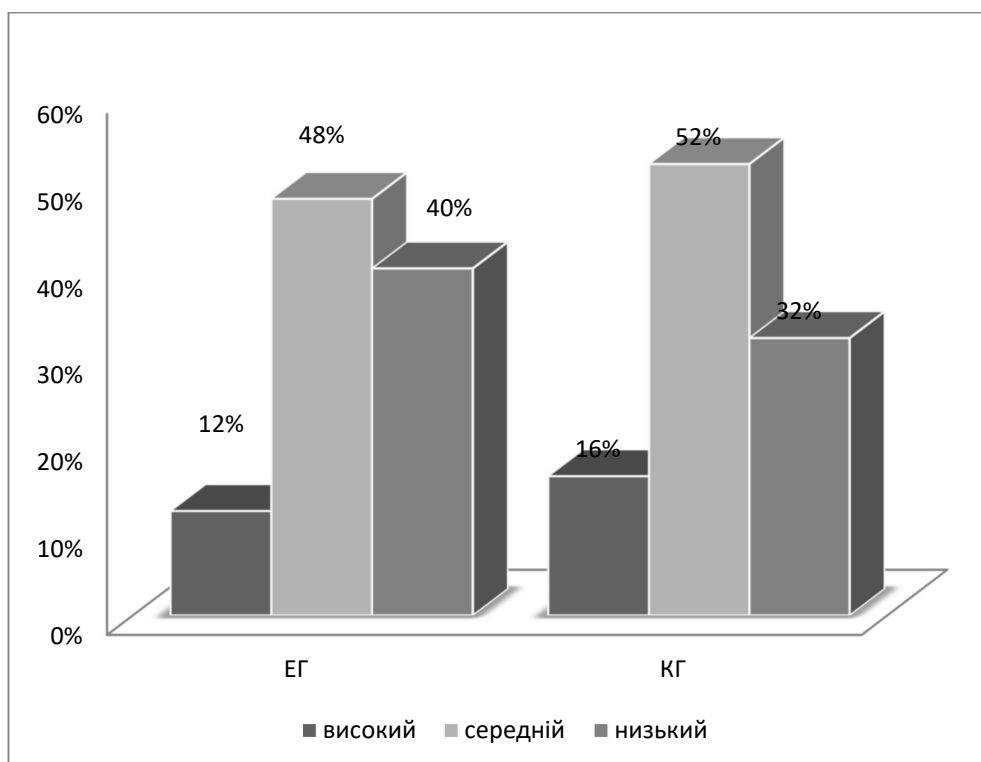

Рис. 2.3 Результати сформованості уявлень про природу в дітей старшого дошкільного віку в ЕГ за пізнавальним критерієм, у %

Таким чином, за результатами проведених методик дослідження був виведений середній показник рівня сформованості уявлень про природу в дітей старшого дошкільного віку. Дані по кожному критерію представлені в таблиці 2.5.

Таблиця 2.5

Середній показник результатів сформованості уявлень про природу у дітей старшого дошкільного віку в експериментальній групі, у %

Рівні	За пізнавальним критерієм	За мотиваційним критерієм	За діяльнісним критерієм	Середній показник
Високий рівень	22%	45%	26%	31%
Середній рівень	37%	38%	37%	37%
Низький рівень	41%	17%	37%	32%

Як бачимо з таблиці 2.5 середні показники сформованості уявлень про природу у дітей старшого дошкільного віку в експериментальній групі розділилися практично порівну: високий рівень – 31%, середній рівень – 37%, низький рівень – 32%.

Подамо у табл. 2.6 середні бали сформованості уявлень про природу у дітей старшого дошкільного віку в контрольній групі.

Таблиця 2.6

Середній показник результатів сформованості уявлень про природу у дітей старшого дошкільного віку в контрольній групі, у %

Рівні	За пізнавальним критерієм	За мотиваційним критерієм	За діяльнісним критерієм	Середній показник
Високий рівень	12%	42%	16%	47%
Середній рівень	48%	32%	52%	44%
Низький рівень	40%	22%	32%	31%

Відповідно до результатів таблиці 2.6 середні показники сформованості уявлень про природу у дітей старшого дошкільного віку в контрольній групі розділилися наступним чином: високий рівень – 47%, середній рівень – 44%, низький рівень – 31%.

Зведені результати представлено у таблиці 2.7. та діаграмі 2.4.

Таблиця 2.7

Середній показник результатів сформованості уявлень про природу у дітей старшого дошкільного віку в ЕГ та КГ, у %

Рівні	ЕГ	КГ
Високий рівень	31%	47%
Середній рівень	37%	44%
Низький рівень	32%	31%

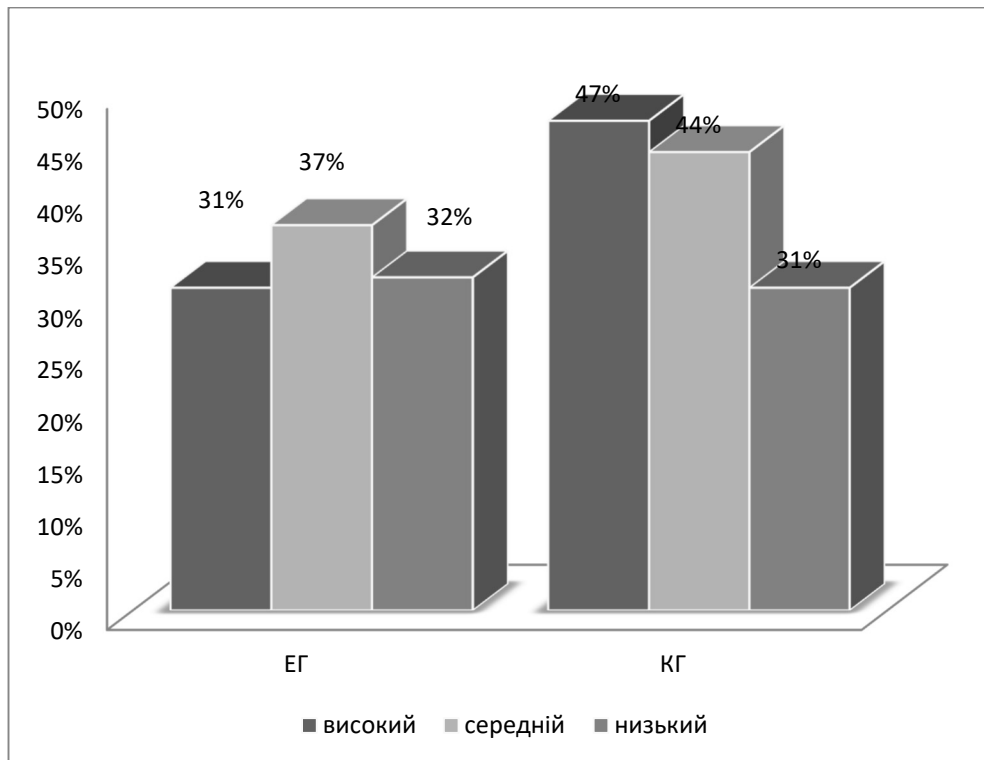

Рис. 2.4 Результати сформованості уявлень про природу в дітей старшого дошкільного віку, у %

Отримані результати засвідчили про переважання середнього та низького рівня сформованості уявлень про природу в ЕГ. У КГ рівні дещо вищі за результати ЕГ.

Одержані результати були враховані під час розробки змісту формульовального етапу експериментальної роботи з реалізації комплексу піших переходів, спрямованих на формування уявлень про природу у дітей старшого дошкільного віку.

2.2. Реалізація комплексу піших переходів, спрямованих на формування уявлень про природу у дітей старшого дошкільного віку

З метою підвищення рівня сформованості уявлень про природу в дітей старшого дошкільного віку нами було розроблено і реалізовано серед дітей експериментальної групи комплекс піших переходів. Контрольна група

продовжила навчально-виховну роботу за основною програмою та плануванням вчителя.

Територія дошкільного навчального закладу – це важлива складова у житті кожного дошкільника. Благоустрій та озеленення ділянок ЗДО сприяє зміцненню здоров'я дітей, розвитку самостійності, пізнавальної активності дітей. Від того, наскільки доглянутою, красивою та розумно спланованою вона буде, залежить формування уявлень про природу у вихованців.

Дитина в дошкільному віці здатна усвідомлено зрозуміти і прийняти елементарні відомості про користь природи для здоров'я людини та правила поведінки в природі. Але треба врахувати те, що для дошкільників дерева та рослини часом не становлять такого інтересу, як тварини, адже вони вважають їх не живими істотами, а отже, малоцікавими. Процес пізнання може бути цікавий як у плані змісту, так й через застосовувані методи і прийоми.

Для ефективної організації екологічної діяльності дошкільнят було проведено удосконалення піших переходів. Воно починалося з розробки маршруту на папері та планування об'єктів для екологічної діяльності дітей. На великому ватмані намалювали докладний план території ЗДО, де нанесені всі будівлі, та ділянка з природними об'єктами. На плані відзначалися ті місця, які містять цікаві для дітей з екологічного погляду природні об'єкти. Аналізуючи видовий склад рослин, тварин, та враховуючи різноманітність природних об'єктів, розташованих на природній ділянці дитячого садка, виділили найбільш привабливі та цікаві в еколого-пізнавальному аспекті видові точки. Ці зони природи (невеликий газон, невелика височина, старі дерева, що розрослися, дерева, на яких можна повісити годівниці для птахів) і т. д. Додатково розглянуто місця території, на яких можна використовувати обладнання нових екологічних об'єктів стежки (куток відпочинку, туристичного привалу, стежка здоров'я, альпійська гірка). Від об'єкта до об'єкта прокладаються доріжки. Таким чином, була створена картосхема піших переходів, на яких всі об'єкти (станції) позначені схематизованими кольоровими малюнками (значками) та написами. Картосхема – обов'язковий

атрибут піших переходів, вона використовується як демонстраційний матеріал для роботи з дітьми.

При виборі об'єктів піших переходів ми керувалися такими критеріями відбору:

- включення до неї якнайбільшої кількості різноманітних природних об'єктів, які привертають увагу дитини;

- їх привабливість та доступність для сприйняття та розуміння дошкільнят [66].

Для піших переходів було обрано такі екологічні об'єкти:

- різні види дикорослих та культурних рослин (дерев, чагарників, трав), мохи, гриби на живих та мертвих деревах, мурашник, височина, на якій створена альпійська гірка, клумби, окремі красиво квітучі рослини;

- місця регулярного скупчення комах (наприклад, жуків-солдатики, сонечок);

- окремі камені (які не тільки прикрасять стежку, але й слугують притулком для різних комах, равликів, мокриць і т. д.);

- ділянки для вирощування лікарських рослин;

- об'єкти взаємодії людини з природою (годівниці для птахів, вигоптані ділянки, на яких нічого не росте, лише гола земля), на яких, для прикладу дітям показують як позитивні, і негативні результати цієї взаємодії [68].

Для формування уявлень про природу в старших дошкільників у рамках проєкту «Піший перехід в дитячому садку» педагогами, дітьми та батьками піші переходи були вдосконалені. До них увійшло 9 станцій.

1. Диво-город (спостереження та вирощування овочів).
2. Куточок відпочинку (різні види дерев). Мурашник.
3. Зелена аптека (для вирощування лікарських рослин).
4. Стежка здоров'я (ходьба босоніж у літній період).

5. Подвір'я бабусі (читання казок, віршів про природу, загадування загадок, знайомство з прислів'ями, приказками, примовками, проведення хороводних ігор).

6. Куточок пернатих. Пташина їдальня (годівниці та шпаківні).

7. Привал (правила поведінки на природі, правила туристів).

8. Метеогірка (обладнання для експериментування та спостережень).

9. Альпійська гірка (квітник на ділянці).

Педагогами ЗДО розроблено основні маршрути піших переходів.

1. Початок маршруту. Біля центрального входу на територію дошкільного закладу обладнано майданчик із вказівниками піших переходів. Встановлений інформаційний щит із зверненням до відвідувачів та схема маршруту стежки.

2. Зліва від центрального входу розташований «Диво-город». Тут діти разом із дорослими вирощують овочеві культури, спостерігають зростання рослин, привчаються до праці землі.

3. Огинаючи будівлю ЗДО, потрапляємо в Куток відпочинку – куточок незайманої природи. Робимо зупинку вивчення різних видів рослин. Тут ростуть берези, сосна, плодові дерева (яблуні, горобина, калина), чагарники (акація), трави, ягоди (суниця), мохи та лишайники. Тут же знаходиться мурашник.

4. Міст через перешкоди до «Зеленої аптеки», де діти спостерігають за зростанням та розвитком лікарських рослин, дізнаються від доктора Айболита про корисні властивості цих рослин. Так розвивається пізнавальна активність дітей у процесі формування уявлень про лікарські рослини, про правила їхнього збирання, зберігання та застосування.

5. Рухаючись вперед по стежці здоров'я (ходьба босоніж у літній період), потрапляємо на подвір'я бабусі Загадки. Бабуся, щоразу зустрічаючи гостей (дітей), готує для них казки, загадки, вірші, прислів'я, приказки та примовки, хороводні ігри природознавчого змісту; запрошує скуштувати

запашного фіточаю, відпочити, познайомитися з мешканцями її обійстя, допомогти їй у господарстві.

6. Повернувши праворуч, зупиняємось біля «Куточка пернатих. Пташина їдальня». Тут діти вивчають види птахів (домашні, водоплавні, дикі, перелітні, зимуючі). У зимову пору року діти та педагоги розвішують годівниці, годують птахів. На природну ділянку дитячого садка прилітають горобці, синиці, ворони, сороки, голуби. Діти можуть спостерігати за їхніми звичками у різні пори року.

7. Стоянка «Привал» знаходиться одразу за «Куточком пернатих» у тінистому куточку під розлогою берізкою. Тут обладнано вогнище, колоди для сидіння. Діти знайомляться з правилами безпечної поведінки на природі (у лісі, на водоймах тощо), з правилами туристів (не смітити, розведення багать у старих вогнищах, гасіння багаття та іншими), співають пісні біля вогнища, відпочивають.

8. Рухаючись прогулянковим майданчиком, діти потрапляють на «Метеогірку», де можна за допомогою найпростіших приладів та обладнання визначити кількість опадів, силу вітру, передбачити прогноз погоди. Тут знаходиться різне обладнання для дитячого експериментування (з водою, піском, глиною, магнітом та ін.) та сезонних та циклічних спостережень за природою та різними її об'єктами (живими та неживими).

9. Спустившись із метеогірки та повернувши направо, потрапляємо на станцію «Альпійська гірка», де розташований квітник на ділянці дошкільного закладу. На Альпійській гірці висаджені багаторічні рослини (ірис, лілія та рудбекія. Завдяки декоративній красі квітів, Альпійська гірка є мальовничим куточком природи. Тут діти спостерігають за квітучими рослинами, їх зростанням, розвитком, доглядають квіти, милуються їх красою.

Закінчується екежуреія—екологічною—стежкою піший перехід біля центрального входу до дитячого садка.

Спільно із вихованцями ми розробили правила поведінки під час піших переходів, яких необхідно дотримуватися усім.

Проект «Екологічна стежка» – це спеціально розроблений та спеціально обладнаний маршрут піших переходів у природу. При організації роботи на екологічній стежці важливо використовувати різноманітні форми та методи роботи. Екологічна стежка допоможе реалізувати дуже важливу педагогічну ідею – виховання дитини через спілкування з природою. Адже під час прогулянок, екскурсій екологічною стежкою діти грають, експериментують, спостерігають, навчаються не просто дивитися, а бачити те, що їх оточує, розповідають про свої враження. Вони отримують навички орієнтування у часі та у просторі, роблять замальовки з натури. У них розвивається мислення, мовлення, пам'ять, а найголовніше – з'являється почуття прекрасного, виховується співчуття до природи, бажання її берегти і охороняти [11].

Цей проект відкриває перед дошкільнятами дивовижний світ, сповнений таємниць, загадок та див, який дитина зможе досягнути за допомогою дорослих. Деревя, квіти, чагарники – це гості іншого світу, які дорослі часом не помічають. Роботу в рамках організації екологічної стежки ЗДО необхідно проводити регулярно, ненав'язливо, підтримуючи інтерес дітей, їхню допитливість, здійснювати тісний контакт усіх педагогів та вихованців, а також необхідно залучати батьків, оскільки дана робота не може здійснюватися поза сім'єю, без її підтримки та позитивного прикладу.

Цілі проекту: створення сприятливих умов біля та на території ЗДО щодо формування уявлень про природу у дітей дошкільного віку – сукупностей екологічної свідомості, екологічних почуттів та екологічної діяльності.

Завдання проекту:

- виробити навички екологічно грамотної та безпечної поведінки;
- висадити на території ЗДО різноманітні дерева і чагарники та рослини;
- з'ясувати уявлення дітей про дерева, чагарники та рослини;
- провести спостереження за змінами в житті рослин у різні пори року;
- підтримувати природний інтерес дитини до природи;
- сформувати дослідницькі здібності у процесі їхнього вивчення.

Очікувані результати:

Вихованці:

- знайомство з деревами, висадженими на території ЗДО та їхніми функціями;
- знайомство з деякими цілющими властивостями дерев для здоров'я людини;
- формування уявлень про природу рідного міста.

Батьки:

- активні та зацікавлені учасники проєкту, орієнтовані на розвиток у дитини потреби до пізнання, спілкування з дорослими та однолітками через спільну проєктну діяльність;
- знають та застосовують цілющі властивості дерев для оздоровлення дітей.

Педагоги:

- здійснюють інноваційну діяльність;
- підвищують професійний рівень;
- розширюють свій світогляд.

Завдання:

Навчальні:

- формувати у дітей уявлення про дерева та їхню користь для людини.

Розвивальні:

- розвинути пізнавальний інтерес до всього живого, бажання отримати нові знання, допитливість, спостережливість;
- набувати дітьми досвіду дослідницької, трудової діяльності;
- розвинути мотивацію на здоровий спосіб життя.

Місце проведення: ЗДО

Учасники проєкту: педагоги, батьки, діти.

Терміни виконання проєкту: 2021-2022 рр..

Підготовчий етап.

Ціль: зацікавити проблемою батьків, дітей, педагогів, з'ясувати уявлення дітей про дерева та рослини нашого краю.

Заходи:

- 1) Детальне обстеження території ЗДО та визначення найцікавіших місць для висадки дерев та чагарників;
- 2) батьківські збори щодо прийняття рішення, які дерева, чагарники та рослини придбати для озеленення ЗДО;
- 3) вивчення літератури з ландшафтного дизайну, досвіду роботи інших закладів освіти;
- 4) визначення обсягу роботи та складання план заходів щодо реалізації проєкту піших переходів;
- 5) складання картосхеми стежки з нанесенням маршруту та його об'єктів;
- 6) вибір разом із дітьми власника стежки – казкового персонажа, складання паспорта всіх точок стежки, виготовлення виносних знаків, що позначають кожну точку і знаків – поведінка у природі;
- 7) цільові екскурсії до парку;
- 8) перегляд відеороликів про природу;
- 9) бесіди з батьками «Рослини навколо нас»;
- 10) читання дитячої художньої та пізнавальної літератури на тему дослідження [16].

Практичний етап:

1. Спільно з батьками придбання саджанців, розсади;
2. Спільно з батьками та дітьми висадження саджанців та розсади за схемою;
3. Відбір матеріалу: добірка зображень дерев, висаджених на території; створення табличок з фотографіями та назвою дерев та чагарників, паспорти рослин.

Цільові піші переходи територією дитячого садка:

1. Бесіда: «Для чого потрібні дерева».
2. Складання гербарію «Листочки наших дерев».
3. Художня творчість: замальовки дерев.

Проміжні результати:

На території ЗДО вже зроблено частину екологічної стежки, до складу екологічної стежки входять видові точки, такі як:

1. «Квітник» («Розарій»). Рекомендації щодо організації роботи з дітьми у квітниках:

– праця з дітьми: посадка нових рослин вихователем, полив, збирання насіння восени, підготовка квітників до зими;

– спостереження за квітами: біологічні особливості, порівняння різних квітів за зовнішніми ознаками, способами догляду, способами розмноження, зв'язок з комахами [20];

2. «Диво-город». Мета: викликати інтерес до праці, досліджень на городі, формувати уявлення про різноманітність рослин, їхні особливості. Ця видова точка є овочевим городом у теплиці, а також на відкритому, добре освітленому просторі, де виростають культури, невибагливі до умов вирощування та привабливі для проведення спостережень дошкільниками [24].

3. «Алея бузку». Мета: знайомити із взаємозв'язками всіх процесів, які відбуваються з бузком. Дати уявлення про бузок, поспостерігати за комахами та птахами, що живуть біля бузку.

5. «Ялинки лісові». Мета: вчити встановлювати зв'язки між станом хвойних дерев та умовами середовища. Розвивати спостережливість, уміння бачити зміни у різну пору року. Виховувати дбайливе ставлення до живої природи.

5. «Полянка солодкої ягідки». Мета: узагальнити уявлення дітей про ягідні культури, про їхню значущість для здоров'я людини. Дошкільники досліджують листя та ягоди. Вихователь розповідає про правила догляду за рослинами та їхнім значенням у природі.

6. «Куточок секретного саду». Мета: спонукати дітей радіти квітам, закріпити їхню назву, вчити знаходити відмінності в особливостях рослин, будові стебла, квіток, листя, фазах розвитку. Виховувати почуття прекрасного. На галявині у теплу пору року будуть різноманітні комахи (бджоли, метелики, джмелі та ін.) – це також об’єкт для спостереження дітей.

7. Алеї «Горобина червона», «Яблучко». Мета: знайомити із взаємозв’язками всіх процесів, що відбуваються з горобиною, яблунею. Розвивати спостережливість, уміння бачити зміни у різну пору року. Дошкільники досліджують листя і плоди, з’ясовують, які тварини ними харчуються і чому ягоди горобини червоні, (щоб їх легше було помітити.) Вихователь розповідає про правила поводження з рослинами та їхнім значенням у природі.

9. «Аптечне містечко». Мета: формування знань про рослинний світ, про світ лікарських рослин, знайомство з лікувальними властивостями рослин, уміння їх розрізняти та називати.

10. «Метеостанція». Мета: розвивати допитливість, бажання спостерігати та вивчати явища природи (опади, напрям вітру). Це спеціально організоване місце, де буде зібрано обладнання для спостережень за погодою, сезонними змінами, добовими ритмами тощо. Досліди використовуються поряд із тривалими спостереженнями у природі, під час яких діти можуть узагальнити певний обсяг знань. У такій діяльності інтенсивно розвиваються розумові процеси дітей [27].

Також було реалізовано міні-проєкти:

1. «Пташина їдальня». Мета: познайомити дітей із різновидом птахів, навчити відрізняти зимуючих та перелітних птахів їхнє значення у природі, виховувати працьовитість, доброзичливе ставлення до птахів. «Пташина їдальня», поїлка для птахів, кормові рослини, будиночки для птахів – годівниці, шпаківні.

2. Літня лабораторія «Пісочниця». Ціль: розвивати допитливість, дослідницькі здібності, бажання пізнати навколишній світ. Ванночки з піском,

глиною, водою, природним матеріалом. Шафка для зберігання лабораторного інвентарю.

3. «Фруктовий сад» (груша, абрикос).

4. «Липа, Клен». Мета: вчити встановлювати зв'язки між станом дерева та умовами середовища. Розвивати спостережливість, уміння бачити зміни у різну пору року. Виховувати дбайливе ставлення до живої природи [35].

У результаті реалізації проєкту:

- підвищився рівень екологічних знань, пізнавальної та мовленнєвої активності дітей дошкільного віку;

- покращився стан психічного здоров'я дітей: завдяки взаємодії з природою знизився рівень тривожності, що позитивно вплинуло на емоційне самопочуття дітей;

- підвищився рівень професійної підготовленості педагогів у питаннях проведення піших переходів об'єктами екологічної стежки.

Проєкт розширив уявлення дітей про дерева, квіти, чагарники, які знаходяться поруч з нами. Навчив бачити в них живі створіння, які потребують турботи, охорони. Дошкільники дізналися, що багато рослин не тільки роблять наше життя красивим, але й допомагають нам бути здоровими.

Таким чином, взаємодія та зв'язок усіх учасників проєкту: педагогів, дітей та батьків, об'єднаних однією проблемою, дозволила досягти високих результатів: розвиток у дітей пошукової діяльності, інтелектуальної ініціативи, розширення кола уявлень про природу.

Враховуючи ефективність застосування піших переходів в природу як форми формування пізнавальної активності дошкільників у процесі ознайомлення з природою в освітньому процесі ЗДО нами було започатковано створення комплексу піших переходів «Аптечне містечко», який в свою чергу складається із чотирьох міні-проєктів [17].

З метою забезпечення результативності екскурсійної програми та враховуючи правила безпеки обрано як провідну форму проведення піших

переходів – групову.

Під час самих піших переходів передбачалося проведення фронтальних занять. Це сприяло формуванню відповідних знань у кожної дитини. Сама екскурсія відбувалася серіями. Відповідно враховуючи вік дітей (у даному випадку робота проводилася з дітьми старшого дошкільного віку), діти завчасно ділилися на групи, де одна – перебувала на клумбі з вихователем та здійснювала спостереження, досліді, інша група дошкільників у цей час з іншим вихователем (або помічником вихователя) грала в рухливі ігри, дидактичні ігри, які закріплювали отримані на екскурсії знання [39].

Під час піших переходів застосовано метод спостереження, метод бесіди, розповідь вихователя), додатково застосовувався ігровий метод. Залучено було багато додаткового наочного матеріалу (картини, кінофільми, читання художньої літератури).

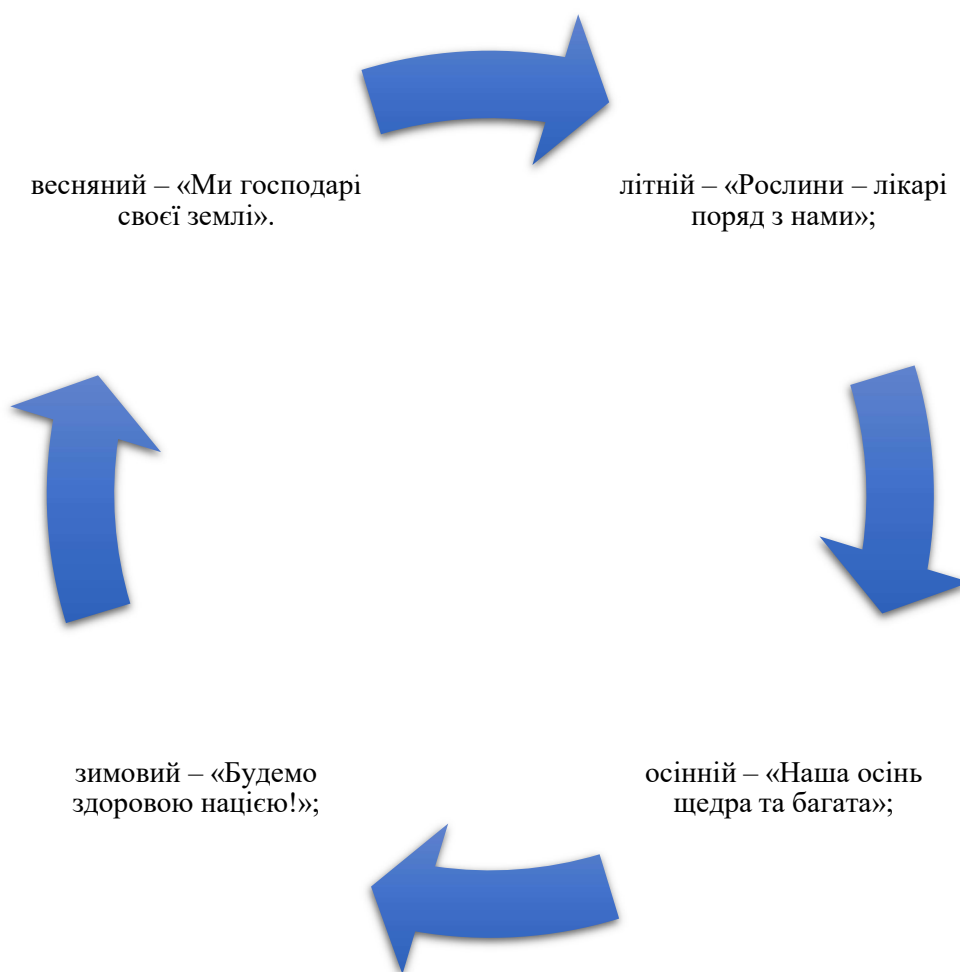

Рис. 2.5 Міні-проекти екскурсій

Нижче подамо опис роботи з реалізації комплексу піших переходів, спрямованих на формування уявлень про природу у дітей старшого дошкільного віку (міні-проект літнього циклу «Рослини – лікарі поряд з нами»).

Таблиця 2.8

Реалізація комплексу піших переходів, спрямованих на формування уявлень про природу у дітей старшого дошкільного віку (міні-проект літнього циклу «Рослини – лікарі поряд з нами»)

Види діяльності	Зміст роботи
I етап: Мотиваційно-інформаційний	
<p>Тривалість циклу – 5 днів</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Проектне заняття 2. Спостереження 	<p>Тема: «Рослини поряд з нами»</p> <p>Мета: формування запиту на бажання отримувати більше інформації; зацікавити дітей у вивченні лікарських рослин, які ростуть (чи можуть рости) поряд з кожним будинком; розповісти про цілі використання лікарських рослин для кожного; формувати комунікативну компетентність, сприяти розвитку пізнавального інтересу, проявляти ініціативу; формувати уміння працювати у колективі над проектом.</p> <p>Обладнання: кошик, вірш Грицька Бойка «Зелена аптека».</p> <p>Методи: початок заняття із моменту-сюрпризу, під час якого вихователь приносить дошкільникам кошик та задає проблемне питання: діти, як думаєте, навіщо на екскурсії сьогодні з'явився цей</p>

	<p>кошик? Що на вашу ми можемо у нього покласти?</p> <p>Після відповідей дошкільників вихователь зачитує вірш Г. Бойка «Зелена аптека», після якого педагог та діти беруть участь у бесіді, обговорюючи вірш.</p> <p>Отже, в дошкільників постають питання, відповіді на які діти мають сформулювати у процесі роботи над проектами та в майбутніх екскурсіях.</p> <p>Як ви думаєте, де можуть рости лікарські рослини?</p> <p>Чому певні рослини мають назву лікарських?</p> <p>Які особливості догляду за цими рослинами?</p> <p>Які правила збирання та зберігання лікарських рослин?</p> <p>Завдання: постійно спостерігати за квітами на клумбах, на галявинах, у лісі, садку, самотійно цікавитися лікарськими рослинами навколо нас та їхніми властивостями [44].</p>
<p>1. Ігрова діяльність</p>	<p>Наступним етапом було проведення дидактичних ігор: «Відшукай квітку», «Дерево, кущ, квітка», «Ми рослини».</p> <p>Під час екскурсії проводилися активні ігри на повітрі: «Кольорові квіткові автомобілі», «Віночок».</p>

<ol style="list-style-type: none"> 1. Трудова діяльність 2. Індивідуальна робота 	<p>Ручна праця після екскурсії реалізовувалася у вигляді виготовлення «Дерева цілей». Сутність даного методу полягає у тому, що діти вирізають з паперу листочки, квітки, а вихователь записує запитання до екскурсії, яку відвідали діти, та складають їх у кошик. Дане завдання спрямоване на залучення усіх дошкільників до роботи, особливо малоактивних [61].</p>
<ol style="list-style-type: none"> 1. Робота з батьками 	<p>Екскурсійний проєкт спрямований на залучення батьків дошкільників, щоб гармонійно продовжити виховання екологічної культури та закріплення знань дошкільників не тільки в ЗДО, а й удома. Батькам було запропоновано спілкуватися вдома з дітьми з тем, яким були присвячені екскурсії. Проте, вихователь наголошував на важливості обговорення вдома й отриманих емоцій дошкільниками від комплексу піших переходів, допомагати у отриманні додаткової інформації щодо лікарських рослин.</p>
II етап: Інформаційний	
<p>Тривалість 7 днів.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Ігрове заняття на вулиці 2. Спостереження 	<p>Тема: «Допоможемо Незнайці»</p> <p>Мета етапу: спонукання дошкільників до більш глибокого ознайомлення з лікарськими рослинами (наприклад: ромашка, нагідки, м'ята, чистотіл, подорожник), ознайомлення із зовнішнім</p>

	<p>виглядом лікарських рослин, пояснення про значення лікарських рослин для людини; виховувати дружелюбність та розуміння важливості берегти природу.</p> <p>Завдання екскурсії: ознайомлення та детальний розгляд лікарських рослин, які проросли в аптечному містечку (на клумбі); ознайомлення з комахами, жуками та іншими мешканцями аптечного містечка (клумби) [5].</p>
<p>1. Трудова діяльність</p> <p>2. Індивідуальна робота</p>	<p>Під час даної екскурсії вихователем проводилися наступні дидактичні ігри з дошкільниками: «Запашні коробочки», «Упізнай квітку за описом», «Хто більше знає?».</p> <p>Проведено рухливі ігри: «Підійди до квітки, яку назву», «Метелики та квітка».</p> <p>Завдання екскурсії: робота з прибирання клумби від бур'янів, полив рослин, прибирання сухостою з квітника.</p> <p>Навчальні цілі були реалізовані шляхом вивчення на пам'ять вірша та загадок про лікарські рослини, які діти збирали як самостійно (за допомоги батьків), так і надані вихователем.</p> <p>Завдання додому: знайти інформацію про застосування лікарських рослин у народній медицині. Дізнатися та поглибити знання</p>

	щодо загадок, легенд, казок чи віршів про лікарські рослини [13].
III етап. Репродуктивний	
<p>Тривалість – 7 днів.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Праця в природі 2. Спостереження 3. Ігрова діяльність 	<p>Тема екскурсії: Збір лікарських рослин.</p> <p>Мета: ознайомлення дошкільників щодо правил збору лікарських рослин, їхнього зберігання; формувати уявлення про дбайливе ставлення до лікарських рослин, правила догляду за клумбою з рослинами, використання лікарських рослин у повсякденні; збереження природи.</p> <p>Діяльність: проводиться спостереження за рослинами та комахами аптечного містечка.</p> <p>Завдання: дізнатися, як природні умови впливають на ріст рослин, їхні квіти, запахи; що призводить до засихання рослин; зрозуміти поняття: освітлення, вологість ґрунту.</p> <p>Проведення дидактичних ігор: «Я знаю п'ять назв квітів», «Знайди за описом квітку», «Що зайве».</p> <p>Рухливі ігри: «Кольорові квіткові автомобілі», «Квіти і бджоли».</p> <p>Завдання додому: знайти інформацію про застосування лікарських рослин у народній медицині. Дізнатися та поглибити знання щодо загадок, легенд, казок чи віршів про лікарські рослини. Дізнатися у батьків,</p>

	дідусів та бабусь сімейні історії, які пов'язані із застосуванням, особливостями збору лікарських рослин їхньої сім'ї [15].
<ol style="list-style-type: none"> 1. Трудова діяльність 2. Індивідуальна робота 3. Робота з батьками 	<p>Провідна діяльність: збір лікарських рослин, які на даному етапі готові до збору. Особливості їхнього сушіння. Розкладання у контейнери, виготовлення гербаріїв.</p> <p>Повторення правил поведінки під час екскурсії та особливостей використання ножиць. Повторити назви лікарських рослин.</p> <p>Складання казок, присвячених особливостям лікарських рослин; складання загадок, віршів.</p> <p>Деякі діти за бажанням можуть створити буклети лікарських рослин.</p> <p>Робота над сценарієм, атрибутами та костюмами для настільного театру «Лікарня» [17].</p>
IV етап. Творчий	
<p>Тривалість – 7 днів</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Проектне заняття 2. Спостереження 3. Трудова діяльність 4. Ігрова діяльність 5. Індивідуальна робота 6. Робота з батьками 	<p>Тема: «Казковий дивограй».</p> <p>Мета етапу: заохочення дошкільників до роботи над казками, легендами, віршами, загадками про лікарські рослини; активізувати розвиток мовлення дошкільників, збагатити словник дошкільників термінами, які використовував вихователь під час екскурсії; сприяти розвитку комунікативної</p>

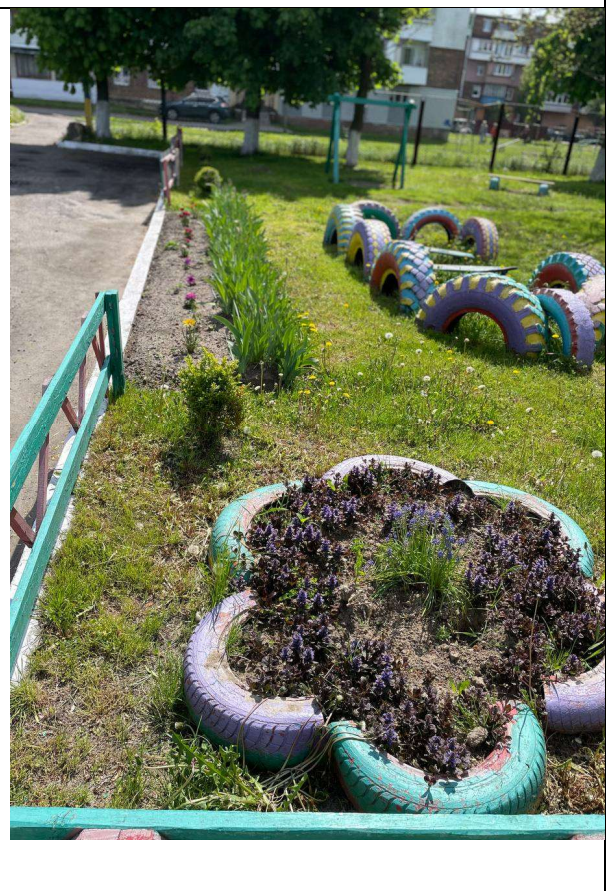
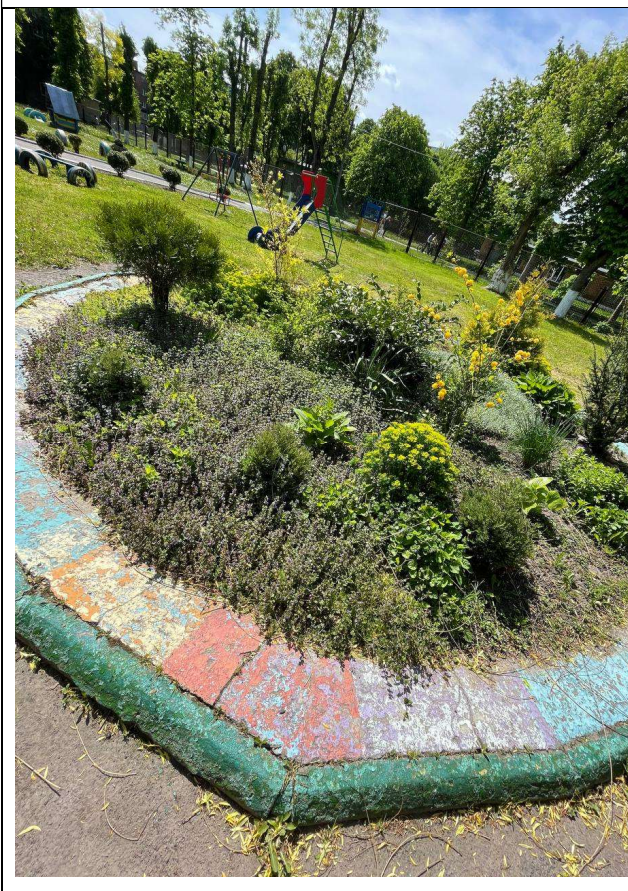
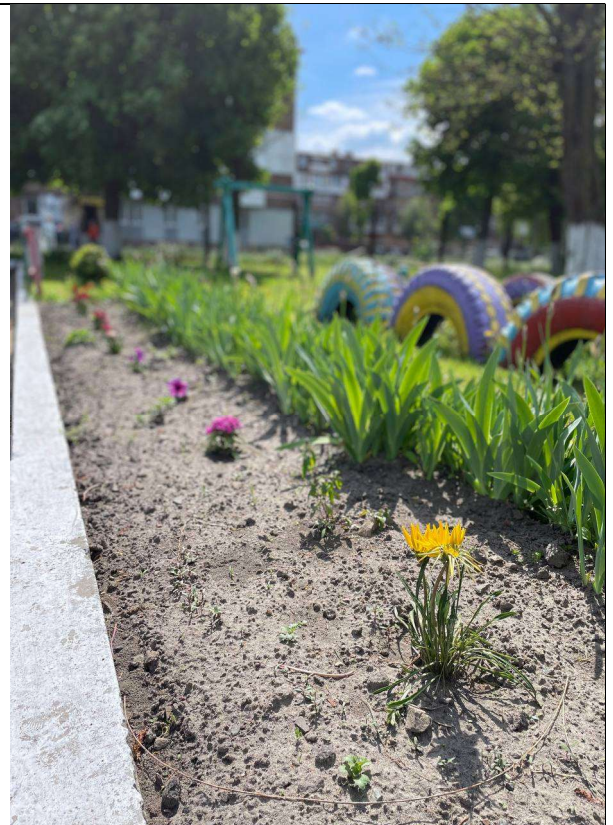
	<p>компетентності, виховувати дбайливість та бажання берегти природу, патріотичні почуття.</p> <p>Діяльність: спостереження за ромашкою лікарською, фіксування особливостей зміни ромашки протягом певного періоду її росту, як саме вона змінюється від природно-кліматичних умов.</p> <p>Перевірити як відбувається сушіння зібраних раніше рослин.</p> <p>Завдання: Підготувати декорації для настільного театру «Лікарня».</p> <p>Проведення дидактичних ігор: «Склади з частин ціле», «Впізнай за описом», «Лікар Айболить», гра «Лікарня» [22].</p> <p>Робота з дітьми, спрямована на розвиток уяви, імітації та перетворення у героя театру.</p> <p>Залучення батьків на допомогу дошкільникам щодо виготовлення декорацій та атрибутів для гри «Лікарня».</p>
V етап. Рефлексивно–оцінювальний	
<p>Тривалість – 7 днів</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Проєктне заняття 2. Спостереження 3. Трудова діяльність 4. Ігрова діяльність 5. Індивідуальна робота 6. Робота з батьками 	<p>Проведення вікторини «Кошик лікарських рослин»</p> <p>Мета: працювати над питаннями вікторини, закріпити знання про лікарські рослини.</p> <p>Які ростуть на квітнику дошкільного закладу; дати відповіді на питання, які</p>

	<p>ставилися на початку проведення екскурсійних занять.</p> <p>Пригадати з дошкільниками, як саме, за чим та з якою метою проводилося спостереження за лікарськими рослинами. З'ясувати, що нового, цікавого дізналися під час циклу екскурсій.</p> <p>Тематичне виготовлення гербарію на тему «Лікарські рослини нашої клумби».</p> <p>Проведення дидактичних ігор: «Ботанічне лото», «Хто більше пригадає».</p> <p>Проведення рухливих ігор.</p> <p>Презентація та ознайомлення з альбомом «Лікарські рослини», повторення загадок, казок, віршів про лікарські рослини, які опрацювали на екскурсіях. Підсумкова оцінка своєї діяльності щодо реалізації комплексу піших переходів «Аптечне містечко».</p> <p>Висловлення подяки батькам, які сприяли реалізації проекту [29].</p>
--	---

Наочно міні-проект літнього циклу «Рослини – лікарі поряд з нами» представлено в табл. 2.9.

Міні-проект літнього циклу «Рослини – лікарі поряд з нами»

Важливою складовою роботи з формування уявлень про природу дошкільників була метеостанція. Метеостанція давала можливість познайомити дітей з основними стандартними метеорологічними приладами, методикою та технікою спостережень та обробки їх результатів.

Метеостанція забезпечувала проведення спостережень, організацію систематичних спостережень за погодою, сезонними явищами у природі, а також вивчення мікроклімату території ЗДО.

Існує низка загальних правил щодо створення, розміщення, а також використання метеомайданчика в закладах освіти. Для влаштування метеомайданчика необхідна площа розміром 30 м². бажано, щоб поряд не було споруд, високих дерев. Метеомайданчик орієнтують так, щоб вхід знаходився з північного боку.

Для метеомайданчика роблять огорожу. Для проведення спостережень прокладають доріжки шириною 40-50 см. Метеомайданчик засівають травою, яку регулярно скошуюють до висоти 20 см.

Спостереження на метеомайданчику проводять щодня о 8 годині ранку. На метеомайданчику спостерігають за температурою повітря. Кількість опадів, що випали, замірюють за допомогою опадоміра.

Восени та взимку визначають ступінь покриття та характер снігового покриву.

Навесні та восени щодня визначають температуру на поверхні ґрунту.

У щоденниках спостережень заносять атмосферні явища, що спостерігаються за добу: дощ, сніг, град, вітер, хуртовина, іній, роса [41].

Таблиця 2.10

Проект «Метеомайданчик у ЗДО»

Назва заходу	Завдання заходу	Форма проведення
Хто дає прогноз погоди?	Ознайомити дітей із справжньою метеостанцією, формувати уявлення про різноманітність приладів, що використовуються для вивчення погодних явищ.	Екскурсія на міську метеорологічну станцію.
Робота на метеомайданчику	Закріплювати знання про метеоприлади, виробляти навички використання цих приладів.	Щоденні спостереження на метеомайданчику, фіксація результатів спостережень.

Рис. 2.6 Проект «Метеомайданчик у ЗДО»

Практичний етап реалізації Проєкту «Метеомайданчик у ЗДО».

Діяльність батьків:

- Виготовлення приладів-помічників.
- Збір інформації для оформлення альбомів.
- Надання допомоги у придбанні експонатів для міні-музею «Хочу все знати та вимірювати».

Діяльність вихователів:

- Проведення цільових прогулянок.
- Знайомство з художніми творами, розумними книгами (енциклопедіями).
- Оформлення та робота в куточках природи, виготовлення моделей «Пори року», «Термометр».
- Проведення з дітьми занять, екскурсій, бесід, дослідів та експериментів згідно з перспективним планом.
- Анкетування батьків з метою виявлення рівня зацікавленості цією формою роботи з дітьми;
- Підвищення рівня знань на тему «Погода та спостереження за нею».
- Консультація для вихователів «Фіксація результатів спостережень у щоденниках та календарях»;
- Виступ перед педагогами ЗДО на тему «Піші переходи до метеостанції як метод екологічного виховання»;
- Консультація для педагогів «Моделювання як метод екологічного виховання».

Реалізація проєкту «Метеомайданчик у ЗДО»

Щодня діти під час піших переходів проводять спостереження за погодою у певній послідовності (рис. 2.7).

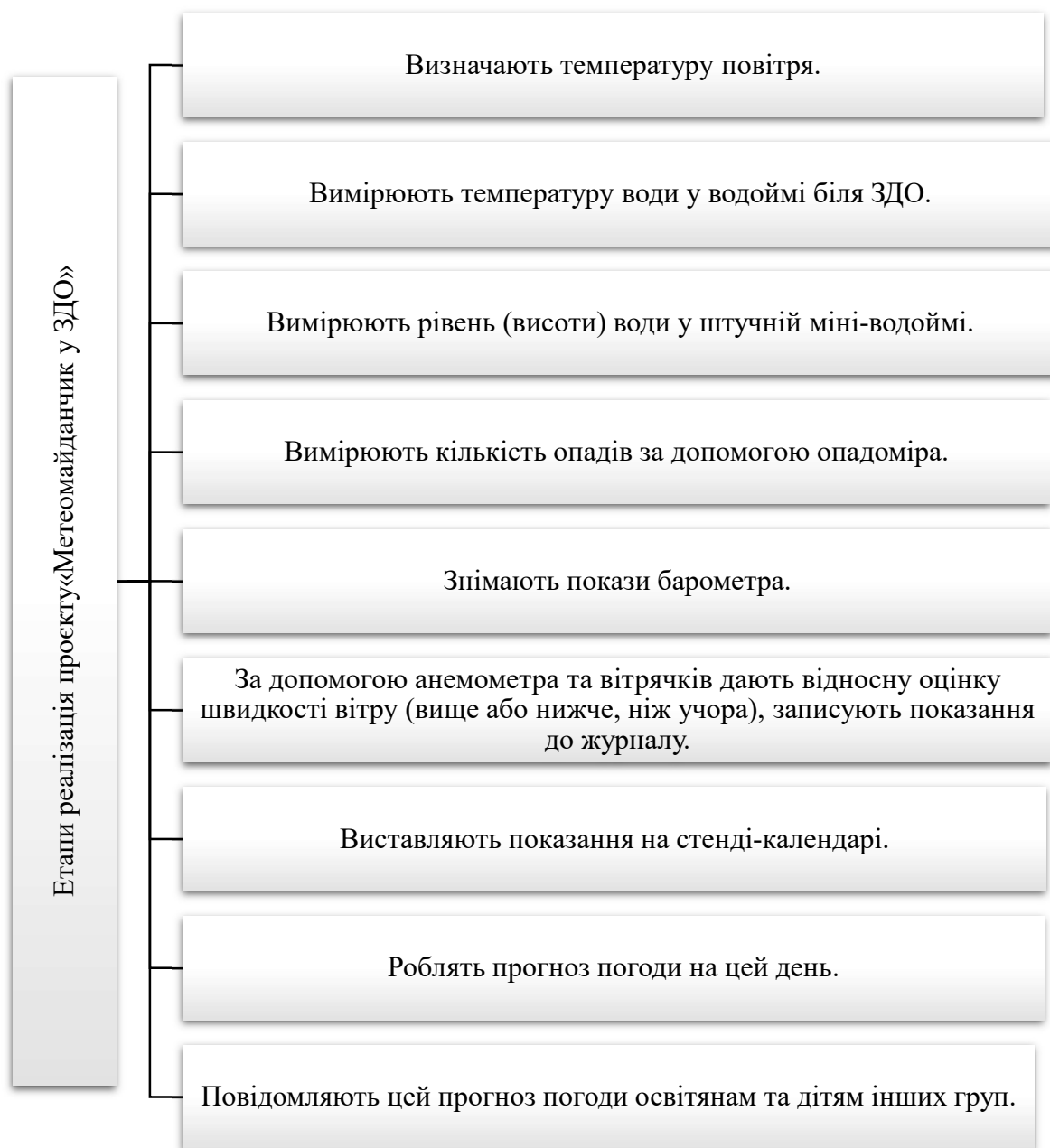

Рис. 2.7 Етапи реалізації проекту проекту «Метеомайданчик у дитячому садку»

Успішний розвиток дітей та формування пізнавальної активності дошкільників у процесі ознайомлення з природою значною мірою залежить від дружньої і злагодженої роботи ЗДО і сім'ї. На нашу думку, так само як і

діти, батьки повинні активно приймати участь у виховній роботі ЗДО, регулярно відвідувати батьківські збори, обмінюватися своїми думками і спостереженнями з вихователями. Колектив ЗДО повинен прагнути до об'єднання зусиль щодо успішного виховання екологічної культури та розвитку дітей. Тому що, не тільки ЗДО допомагає сім'ї у вихованні дітей, а й батьки повинні допомагати ЗДО. Саме такі завдання ми намагалися реалізувати в практичній діяльності.

Отже, заняття дошкільникам дуже сподобалися. Після них вони ще довго розглядали картинки, просили пограти з ними ще. Розповідали про те, як їхні друзі, члени їхніх сімей ставляться до об'єктів природи, обговорювали їхні вчинки і міркували, як правильно потрібно ставитися до природи. Закріпили знання про лікарські рослини, стан погоди.

2.3. Аналіз результатів дослідно-експериментальної роботи

На контрольному етапі дослідження було реалізовано повторний замір критеріїв сформованості уявлень про природу у дітей експериментальної групи засобом піших переходів. Заміри контрольної групи робилися з метою порівняння результативності впровадження піших переходів у навчально-виховний процес ЗДО.

За результатами контрольного етапу дослідження показник пізнавального критерію є наступним:

- Високий рівень: у ЕГ становить 28 %, у КГ цей рівень зафіксовано у 16%.
- Середній рівень: ЕГ – 48%, у КГ цей рівень зафіксовано також у 48% дітей.
- Низький рівень: у 24% дітей ЕГ., у дітей КГ – 36%.

Отримані дані засвідчили, що зацікавленість дітей та накопичення певного фактажу знань з галузей екології та природознавства знаходяться у експериментальній групі на високому та середньому рівні, що є свідченням

покращення даного критерію. У контрольній групі пізнавальний критерій практично не змінився.

Узагальнені дані наведені в таблиці 2.11.

Таблиця 2.11

Рівневий розподіл даних за рівнем сформованості уявлень про природу за пізнавальним критерієм, у % (констатувальний та контрольний етапи)

Рівень	ЕГ		КГ	
	Констатувальний	Контрольний етап	Констатувальний	Контрольний етап
Високий	8	28	12	16
Середній	40	48	48	48
Низький	52	24	40	36

Ці результати відображено на діаграмі. 2.8.

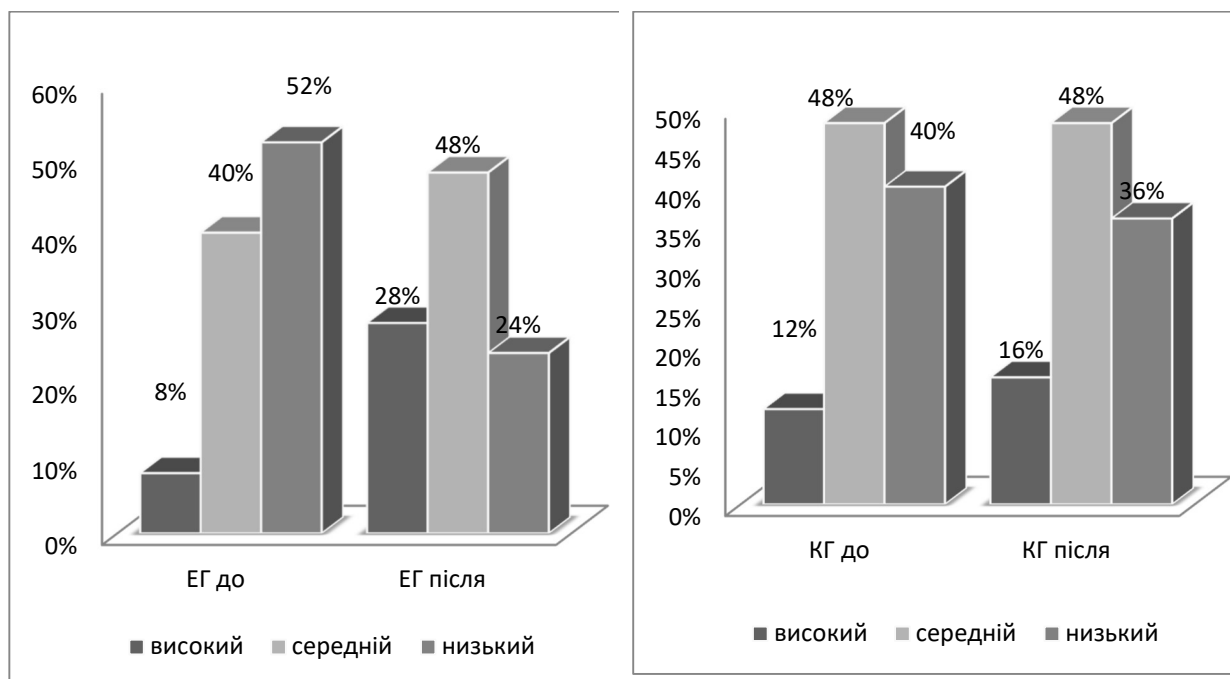

Рис. 2.8 Результати сформованості уявлень про природу в дітей старшого дошкільного віку за пізнавальним критерієм, у % (констатувальний та контрольний етапи)

Далі розглянемо результати мотиваційного критерію. Так, у контрольній групі високий рівень сформованості мотиваційного критерію встановлено у 48% дітей, середній рівень у 34% дітей та 18% мають низький рівень. У експериментальній групі показники значно покращилися: високий рівень 53%, середній рівень – 40%, низький рівень – 7%.

Дані показники представлені в таблиці 2.12.

Таблиця 2.12

**Результати сформованості уявлень про природу в дітей старшого дошкільного віку за мотиваційним критерієм, у %
(констатувальний та контрольний етапи)**

Рівень	ЕГ		КГ	
	Констатувальний	Контрольний етап	Констатувальний	Контрольний етап
Високий	45	53	42	48
Середній	38	40	32	34
Низький	17	7	22	18

Наочно результати представлені на діаграмі 2.9.

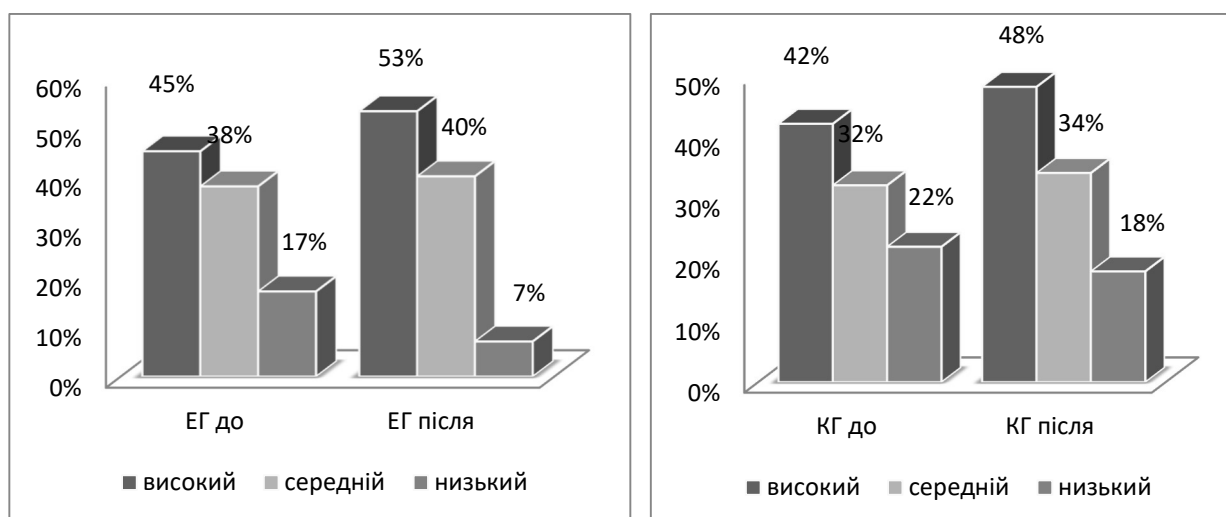

Рис. 2.9 Результати рівня сформованості уявлень про природу в дітей старшого дошкільного віку за мотиваційним критерієм, у %
(констатувальний та контрольний етапи)

Отже, за результатами в експериментальній групі показники мотиваційного компонента високого та середнього рівня зросли за рахунок зменшення низького рівня. У контрольній групі показники практично не змінилися.

Наступним визначався діяльнісний критерій шляхом спостереження за дітьми у процесі їхньої діяльності з об'єктами природи.

Отже, зафіксовано наступні результати: високий рівень у ЕГ – 32% дошкільників ЕГ та 20% дітей КГ. Дані діти зацікавлено та активно залучалися у природознавчу діяльність.

44% дітей ЕГ та 52% КГ показали середній рівень сформованості природознавчих умінь.

У 24% дошкільників ЕГ та 28% дітей КГ встановлено низький рівень природознавчих умінь. Відсоток низького рівня у експериментальній групі знизився за рахунок переходу дітей до високого та середнього рівня. У контрольній групі результати значно не змінилися.

Таблиця 2.13

Результати сформованості уявлень про природу в дітей старшого

дошкільного віку за діялісним компонентом, у %

(констатувальний та контрольний етапи)

Рівень	ЕГ		КГ	
	Констатувальний	Контрольний етап	Констатувальний	Контрольний етап
Високий	12	32	16	20
Середній	48	44	52	52
Низький	40	24	32	28

Ці результати відображено на діаграмі. 2.10.

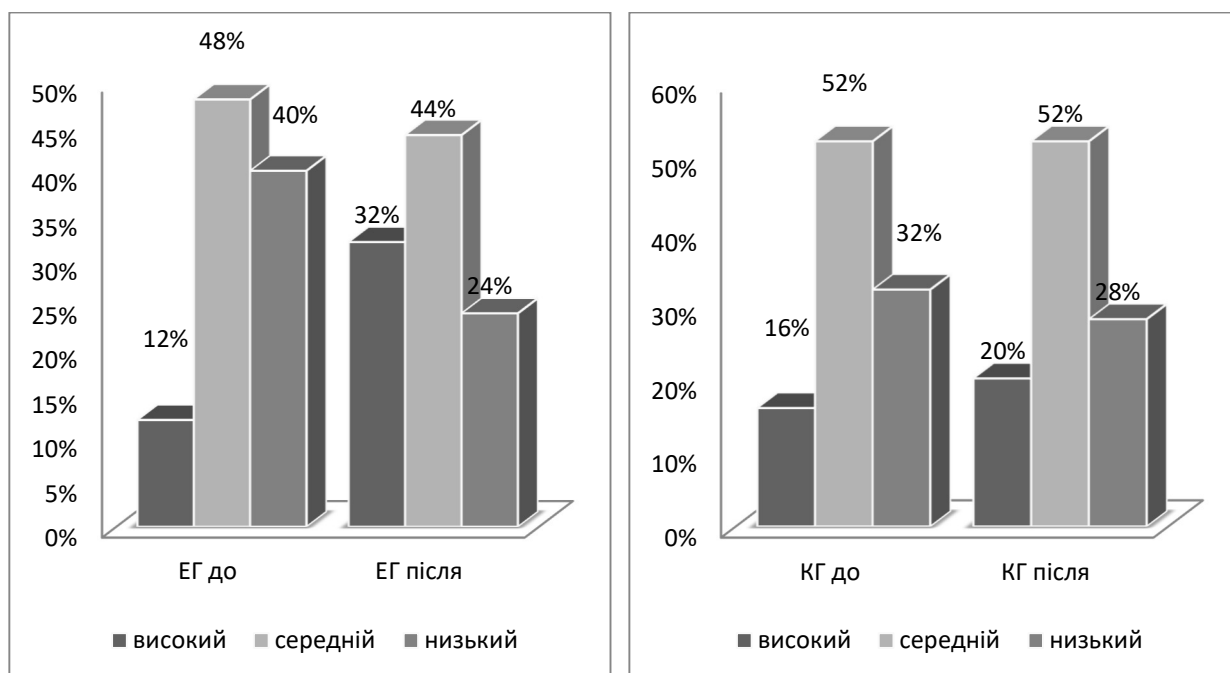

Рис. 2.10 Результати сформованості уявлень про природу в дітей старшого дошкільного віку за пізнавальним критерієм, у % (констатувальний та контрольний етапи)

Таким чином, за результатами проведених методик дослідження був виведений середній показник рівня сформованості уявлень про природу в дітей старшого дошкільного віку. Дані по кожному критерію представлені в таблиці 2.14.

Таблиця 2.14

Середній показник результатів сформованості уявлень про природу у дітей старшого дошкільного віку в експериментальній групі, у % (контрольний етап)

Рівні	За пізнавальним критерієм	За мотиваційним критерієм	За діяльнісним критерієм	Середній показник
Високий рівень	28	53	32	37
Середній рівень	48	40	44	44
Низький рівень	24	7	24	18

Як бачимо з таблиці 2.14 середні показники сформованості уявлень про природу у дітей старшого дошкільного віку в експериментальній групі розділилися наступним чином: високий рівень – 37%, середній рівень – 44% і значно знизився низький рівень – 18%.

Подамо в табл. 2.15 середні бали сформованості уявлень про природу у дітей старшого дошкільного віку в контрольній групі.

Таблиця 2.15

**Середній показник результатів сформованості уявлень про природу у дітей старшого дошкільного віку в контрольній групі, у %
(контрольний етап)**

Рівні	За пізнавальним критерієм	За мотиваційним критерієм	За діяльнісним критерієм	Середній показник
Високий рівень	16	48	20	28
Середній рівень	48	34	52	40
Низький рівень	36	18	28	32

Відповідно до результатів таблиці 2.15 середні показники сформованості уявлень про природу у дітей старшого дошкільного віку в контрольній групі розділилися наступним чином: високий рівень – 28%, середній рівень – 40%, низький рівень – 32%.

Зведені результати представлено у таблиці 2.16 та діаграмі 2.11.

Таблиця 2.16

Середній показник результатів сформованості уявлень про природу у дітей старшого дошкільного віку в ЕГ та КГ, у %

Рівні	ЕГ Констатува льний	ЕГ Контрольний	КГ Констатуваль ний	КГ Контрольний
Високий рівень	31%	38%	47%	28%
Середній рівень	37%	44%	44%	40%
Низький рівень	32%	18%	31%	32%

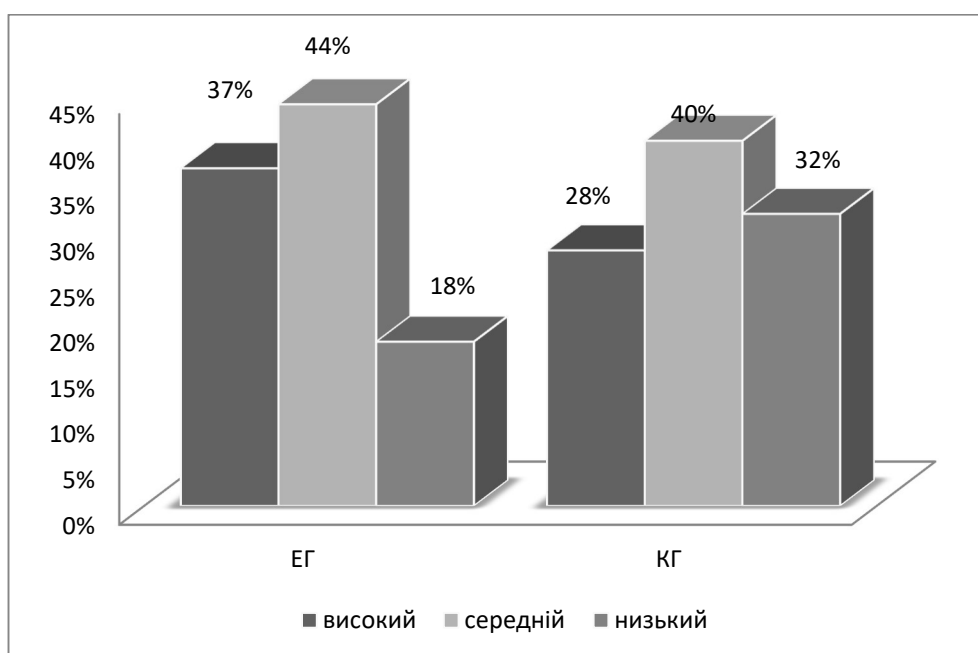

Рис. 2.11 Результати сформованості уявлень про природу в дітей старшого дошкільного віку (контрольний етап), у %

Як бачимо з рис. 2.11 показники ЕГ значно зросли відносно високого та середнього рівня у порівнянні з показниками КГ. Порівняємо актуальність формування уявлень про природу у дітей старшого дошкільного віку засобом

піших переходів шляхом порівняння показників ЕГ – групи яка безпосередньо приймала участь у формувальному етапі експерименті (рис. 2.12).

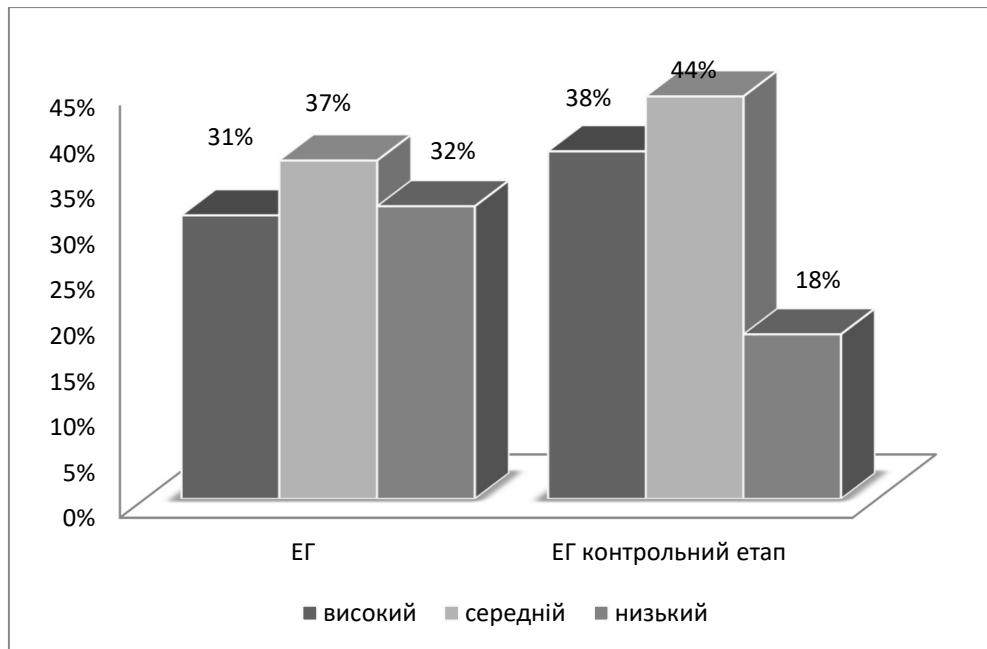

Рис. 2.12 Звідні результати сформованості уявлень про природу в дітей старшого дошкільного віку ЕГ, у % (констатувальний та контрольний етапи)

За результатами рис. 2.12 встановлено, що високий рівень сформованості уявлень про природу в дітей старшого дошкільного віку ЕГ має позитивну динаміку (+7%) та становить 38%, за середнім рівнем також позитивний результат + 7%, що становить 44%. Низький рівень сформованості уявлень про природу зменшився за рахунок переходу дітей на високий та середній рівень та становить 18% (- 14%).

Отримані дані свідчать про підвищення рівня пізнавального мотиву у природознавчій діяльності дітей дошкільного віку ЕГ; розширився багаж знань з екології. Отже, реалізація комплексу піших переходів, спрямованих на формування уявлень про природу у дітей старшого дошкільного віку є ефективним засобом.

Висновки до другого розділу

У другому розділі описано дослідно-експериментальну роботу з формування уявлень про природу в дітей старшого дошкільного віку засобом піших переходів.

На основі аналізу критеріїв (мотиваційний, пізнавальний, діяльнісний) на констатувальному етапі дослідження встановлено переважання середнього та низького рівня сформованості уявлень про природу в дітей старшого дошкільного віку. У контрольній групі отримано дещо вищі результати ніж у експериментальній групі.

Результати сформованості уявлень про природу в дітей старшого дошкільного віку засвідчили необхідність впровадження комплексу піших переходів, який включав проєкт «Екологічна стежка» на території ЗДО та часткова реалізація міні-проєктів («Пташина їдальня», літня лабораторія «Пісочниця», «Фруктовий сад»). Також, до піших переходів активно залучалися методи та прийоми формування бережного відношення до природи (заняття; бесіди; читання художньої літератури, оповідання, вірші, загадки, прислів'я про природу); дидактичні ігри; спостереження під час піших переходів; досліді та експерименти; спільні трудові дії: вирощування розсади для городу та квітника, природоохоронні акції з дітьми.

Після проведення контрольного етапу експерименту отримано позитивну динаміку збільшення рівня сформованості уявлень про природу в дітей старшого дошкільного віку в ЕГ. У контрольній групі, яка займалася за звичайним планом вихователя, рівні сформованості уявлень про природу залишилися практично без змін.

Отже, гіпотезу дослідження про ефективність піших переходів при формуванні уявлень про природу в дітей старшого дошкільного віку доведено.

ВИСНОВКИ

На основі наукової літератури з'ясовано, що екологічне виховання – це процес, який спрямований на розвиток особистості у процесі її взаємодії з природним середовищем. Залучення дітей старшого дошкільного віку до екологічної діяльності у процесі розвивально-виховної роботи є важливою умовою екологічного виховання та реалізації діяльнісного підходу в освіті. Врахування вікових особливостей та реалізація різних видів діяльності сприяють більш ефективній реалізації завдань екологічного виховання підростаючого покоління. Критеріями ефективності сформованості екологічної вихованості дітей є: система знань, які спрямовані на покращення довкілля; навички та уміння вирішувати господарсько-екологічні завдання без шкоди для довкілля та здоров'я людини.

Здійснено огляд змісту та засобів формування уявлень про природу в дітей дошкільного віку. Зокрема проаналізовано програми, в яких відображена проблема екологічного виховання дітей дошкільного віку («Дитина», «Оберіг», «Впевнений старт», «Стежина», «Я у Світі»).

Розглянуто піші переходи як засіб формування уявлень про природу у дітей старшого дошкільного віку, що дозволяє: продуктивно використовувати прогулянки для екологічної діяльності та одночасно для оздоровлення дітей на свіжому повітрі; сприяє сенсорному та емоційному розвитку дітей; дає великі можливості для проведення систематичних спостережень за сезонними змінами та екологічними об'єктами та явищами, праці в природі, екологічних свят, ігор.

У другому розділі описано дослідно-експериментальну роботу з формування уявлень про природу в дітей старшого дошкільного віку засобом піших переходів. Дослідницька робота здійснювалася на базі ЗДО № 3 «Зірочка» м. Черкаси. Визначено критерії (мотиваційний, пізнавальний, діяльнісний) та рівні (високий, середній, низький) сформованості уявлень про природу в дітей старшого дошкільного віку засобом піших переходів.

На констатувальному етапі дослідження встановлено наступні результати: в експериментальній групі високий рівень мають 31%, середній рівень – 37%, низький рівень у 32% дітей; у контрольній групі результати розділилися наступним чином: високий рівень – 47%, середній рівень – 44%, низький рівень – 31%.

На основі отриманих результатів було розроблено комплекс піших переходів, спрямованих на формування уявлень про природу у дітей старшого дошкільного віку, який включав: проєкт «Екологічна стежка» на території ЗДО, до складу якої входять видові точки («Квітник» («Розарій»), «Дивгород», «Алея бузку», «Ялинки лісові», «Полянка солодкої ягідки», «Куточок секретного саду», Алеї «Горобина червона», «Яблучко», «Аптечне містечко», «Метеостанція». Також проводилася робота над міні-проєктами: «Пташина їдальня», літня лабораторія «Пісочниця», «Фруктовий сад». У ході роботи використано наступні методи та прийоми формування у дітей любові і бережного відношення до природи (заняття; бесіди; читання художньої літератури, оповідання, вірші, загадки, прислів'я про природу); дидактичні ігри; спостереження під час піших переходів; досліди та експерименти; спільні трудові дії: вирощування розсади для городу та квітника, природоохоронні акції з дітьми; створення альбомів (спільно батьками).

Результати контрольного етапу експерименту вказують на підвищення рівнів сформованості уявлень про природу в дітей старшого дошкільного віку в ЕГ: високий рівень позитивна динаміка +7% та становить 38%, середній рівень зріс на + 7% та становить 44%. Низький рівень зменшився за рахунок переходу дітей на високий та середній рівень (- 14%) та становить 18%. У контрольній групі, яка займалася за звичайним планом вихователя, рівні сформованості уявлень про природу залишилися практично без змін.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Адаменко Т. В. Екологічне виховання старших дошкільників у взаємодії закладу дошкільної освіти і родини. *Психолого-педагогічний пошук*: зб. студентських наукових праць за матеріалами III Всеукраїнської студентської науково-практичної інтернет-конференції «Дошкільна освіта України в контексті інтеграції до Європейського освітнього простору» 18-19 березня 2021. Глухів: ГНПУ ім. О. Довженка. С. 25-29.
2. Базовий компонент дошкільної освіти. <https://www.pedrada.com.ua/article/2895-bkdo-2020-prokt-novogo-standartu-doshklno-osvti> (дата звернення: 10.05.2022).
3. Барвінок О. Використання екологічної стежини у формуванні екологічної компетентності в дітей старшого дошкільного віку. *Психолого-педагогічний пошук*: зб. студентських наукових праць за матеріалами III Всеукраїнської студентської науково-практичної інтернет-конференції «Дошкільна освіта України в контексті інтеграції до Європейського освітнього простору» 18-19 березня 2021. Глухів: ГНПУ ім. О. Довженка. С. 22-25.
4. Басюк Н. А. Сучасні форми і методи екологічного виховання молодших школярів. *Тези міжвузівської науково-практичної конференції, присвяченої Дню науки*. Житомир: Житомирська політехніка. 2012. 2. С. 385-386.
5. Беленька Г. В. Дошкільнятам про світ природи: настільна книжка вихователя. Київ: Київський університет імені Бориса Грінченка. 2013. 115 с.
6. Беленька Г. В. Виховуємо базові якості старшого дошкільника в умовах ДНЗ. Харків : Мадрид, 2015. 220 с.
7. Бичева Т. В., Сорочинська О. А. Екологічне виховання дітей дошкільного віку шляхом залучення до трудової діяльності у стінах дошкільного закладу. *Materiały X Międzynarodowej naukowo-praktycznej konferencji «Nauka: teoria I praktyka-2014»*. 2014. Р. 102-104.

8. Білоконний С. П. Використання методу проектів в екологічній підготовці майбутніх фахівців дошкільної освіти. *Освітній вимір*. Кривий ріг: ДВНЗ «Криворізький державний педагогічний університет», 2016. № 37. С. 6-9.
9. Вашак О. О. Українські народні ігри, як засіб екологічного виховання дошкільників. *Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки*. Київ: КНУ ім. Т. Шевченка, 2011. № 12. С. 12-17.
10. Веретеннікова О. О. Ознайомлення дітей дошкільного віку з природою. К.: Вища школа. 2000. 224 с.
11. Гаврило О. І. Виховання естетичного ставлення до природи як складова екологічної культури дошкільників. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка*. Сер.: Педагогічні науки. Глухів: ГНПУ ім. О. Довженка, 2018. 2 (2). С. 188-195.
12. Гаврило О. Фактори формування природничих понять у дітей дошкільного віку. *Наукові інновації та передові технології*. Київ: Видавнича група «Наукові перспективи», 2022. № 2 (4). С. 33-39.
13. Горопаха Н. М. Екологізація розвивального середовища дошкільного закладу. *Збірник наукових праць «Педагогічні науки»*. Херсон: Херсонський державний університет, 2014. № 1. С. 395-401.
14. Граматик Н. В. Педагогічні умови формування природничої компетентності дітей старшого дошкільного віку. Кваліфікаційна робота. Ізмаїл. 2022. 98 с.
15. Губанова І. В. Розвиток екологічної культури та формування здорового способу життя у дошкільників на засадах ноосферної освіти. URL: www.rvosvita.org.ua/engine/download.php?id=279&area=static (дата звернення: 10.05.2022).
16. Гудзевич А. В. Екологічна стежина як унікальна форма реалізації природоохоронної пропаганди, відпочинку й виховання екологічної свідомості. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського*. Серія: Педагогіка і

- психологія. Вінниця: ВДПУ ім. М. Коцюбинського, 2014. Вип. 42 (2). С. 24-27.
17. Данильчук Т. Є. З досвіду роботи вихователя ДНЗ. 2017. URL: <https://vseosvita.ua/library/metodicni-rekomendacii-ta-programa-pedagog-skulptor-ditacogo-talantu-129266.html> (дата звернення: 10.05.2022).
18. Дитина. Освітня програма для дітей від 2 до 7 років. <https://www.pedrada.com.ua/article/2326-programa-ditina> (дата звернення: 10.05.2022).
19. Добровольська Л. П. Особливості екологічного виховання та емоційного ставлення до природи дітей старшого дошкільного віку. *Publishing House «Baltija Publishing»*. Riga, Latvia: «Baltija Publishing», 2021. 42 (2). С. 24-27.
20. Дорошенко В. О. Методика проведення занять у природі як засіб екологічного виховання дітей дошкільного віку : магістерська робота. Черкаський національний університет ім. Богдана Хмельницького, Черкаси, 2020. 122 с.
21. Екологія: основи теорії і практики. Навчальний посібник / За ред. А. Ф. Потін. Львів: «Новий світ-2000» Магнолія Плюс, 2015. 296 с.
22. Живіріхіна Л. А. Формування екологічної компетентності дошкільників. *Таврійський вісник освіти*. Херсон: [б. в.], 2014. № 4. С. 69-75.
23. Законі України «Про освіту». Відомості Верховної Ради (ВВР), 2017, № 38-39, ст.380). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 10.05.2022).
24. Зебзеева В.А. Розвиток елементарних природно-наукових уявлень і екологічної культури дітей: Огляд програм дошкільної освіти. Київ: Наука, 2015. 211 с.
25. Ільчук Т. В. Методичне забезпечення формування природничо-екологічної компетентності в дітей дошкільного віку з теми «Сила рідної землі». *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи*. Умань: УДПУ ім. П. Тичини. 2021. С. 154-158.

26. Іщенко Л. Екологічне виховання старших дошкільників та молодших школярів в НВК Школа–дитячий садок. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи*. Умань: УДПУ ім. П. Тичини, 2017. № 20. С. 154-158.
27. Кам'янець-Подільський М. Формування екологічно грамотної поведінки дошкільників у природі шляхом використання «Екологічної стежини». *Розвиток особистості молодшого школяра: сучасні реалії та перспективи*. VII Науково-практична Інтернет-конференція молодих науковців та студентів «Розвиток особистості молодшого школяра: сучасні реалії та перспективи». ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», 2019. С. 290-291. URL: <http://surl.li/bzmwn> (дата звернення: 10.05. 2022).
28. Каратаєва М. Проектування – перспективна технологія. *Дошкільне виховання*. Київ: Видавництво «Світич», 2015. № 12. С. 13-20.
29. Ковальчук Т. В., Горопаха Н. М. «Екологічна стежина» – еколого-розвивальне середовище в ЗДО. *Актуальні проблеми дошкільної та спеціальної освіти: матеріали III Міжнародних педагогічних читань пам'яті професора Т.І.Поніманської*. м. Рівне: ФОП О. Зень, 2018. Вип. 1. С. 88-89.
30. Кондратенко Р. Метод проєктів у роботі з батьками. *Дошкільне виховання*. Київ: Видавництво «Світич», 2018. № 5. С. 10-20.
31. Кот Н. Куточок природи у закладі дошкільної освіти. Вихователь-методист дошкільного закладу. 2014. №9. С.46-47.
32. Кочубей Н. Культурно-дозвілєве середовище у вимірі екології дитинства. *Науковий вісник Чернівецького університету. Філософія*. Чернівці: «Рута», 2016. С. 270-275.
33. Кравець Н. Екологічне виховання дітей дошкільного віку: дефінітивнопонятійна сутність проблеми. *Освітній простір України*. Івано-Франківськ: ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», 2016. Вип. 7. С. 131-138.
34. Крутій К. Л., Попович О. М., Граб О. В. «Педагогіка Калабані» як засіб реалізації принципу природовідповідності в освіті дітей дошкільного віку.

- Editorial board*. Київ: Видавнича група «Наукові перспективи», 2022. С. 484-487.
35. Кулеш О. С., Сорочинська О. А. Екскурсія як форма екологічного виховання старших дошкільників. *Наукова дискусія: питання педагогіки та психології: матеріали міжнародної науково-практичної конференції* (м. Київ, 6-7 грудня 2019 року). Київ: Інститут спеціальної педагогіки і психології ім. М. Я. Національної академії педагогічних наук України, 2019. С. 42-46.
36. Курова А. Е., Власенко Р. П., Сорочинська О. А. Зміст та завдання екологічного виховання дітей дошкільного віку в умовах ЗДО. *Вісник медичних і біологічних досліджень*. Тернопіль: Державний вищий навчальний заклад «Тернопільський державний медичний університет імені І.Я. Горбачевського МОЗ України», 2018. №5. С. 387-389.
37. Курок О. І., Барсуковська Г. П. Підготовка майбутніх вихователів до організації і проведення піших переходів з дітьми дошкільного віку. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка*. Сер.: Педагогічні науки. Глухів: ГНПУ ім. О. Довженка, 2017. Вип. 2. С. 223-234.
38. Кустовська О. В. Розвиток і трансформація мережі озелених територій великих міст. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка*. Сер.: Педагогічні науки. Глухів: ГНПУ ім. О. Довженка, 2016. 2. С. 75-80.
39. Лапура О. І. Формування природничої компетентності дошкільників через проведення екологічних акцій :метод. посіб. Новопілля: ТОВ Новопілля, 2015.с. 34
40. Лапшина С. Теоретичні основи екологічного виховання дітей дошкільного віку. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка*. Сер.: Педагогічні науки. Глухів: ГНПУ ім. О. Довженка, 2015. № 24. С. 109-116.

41. Лисенко Н. В. Еко-око: дошкільник пізнає світ природи. К.: Видавничий Дім «Слово», 2015. 76 с.
42. Лисенко Н. Використання спостережень в роботі з екологічного виховання дошкільників. *Дитячий садок*. Київ: Видавництво «Світлич», 2014. № 25-26. С. 10-20.
43. Міронець Л. П., Торяник В. М. Роль навчальної екологічної стежки у формуванні понять про біорізноманіття рослинного і тваринного світу. *Дошкільня*. Черкаси: Видавництво педагогічної преси та літератури. 2016. № 25-26. С. 10-20.
44. Нестерчук Ю. В. Виховання у дітей середнього дошкільного віку відповідального ставлення до природного довкілля. Навчально-методичний посібник для студентів вищих навчальних закладів і педагогічних працівників ДНЗ. Чернівці : Видавничий дім «РОДОВІД», 2016. 164 с.
45. Оберіг. Програма розвитку дітей від пренатального періоду до трьох років. <https://www.yakaboo.ua/ua/programa-rozvitku-ditej-vid-prenatal-nogo-periodu-do-tr-oh-rokiv-oberig.html> (дата звернення: 10.05.2022 р.)
46. Овдієнко І. Формування екологічної свідомості в дітей дошкільного віку засобами фенологічних спостережень. *Вісник Львівського університету*. Серія: психологічні науки. Львів: Львівський національний університет ім. І. Франка, 2018. С. 142-147.
47. Онопрієнко В., Походня Е. Екологічна освіта та виховання в дошкільних дитячих закладах. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. Суми: СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2018. № 5. С. 327-341.
48. Освітня програма «Впевнений старт» для дітей старшого дошкільного віку. [Н. В. Гавриш, Т. В. Панасюк, Т. О. Піроженко та ін.]; За заг. наук. ред. Т. О. Піроженко. К. : Українська академія дитинства, 2017. 80 с.
49. Паньова А. А. Формування природничих понять у дітей старшого дошкільного віку. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. Суми: СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2021. № 5. С. 327-341.

50. Пастушенко Н. Б., Суддя З. О. Розвиток пізнавальних інтересів дітей дошкільного віку засобами пошуково-дослідницької діяльності. *Наукові записки [Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя]*. Сер.: Психолого-педагогічні науки. Ніжин: Державний університет ім. М. Гоголя, 2015. № 5. С. 129-133.
51. Пентій О. В. Створення сучасного інтегрованого розвивального простору ігрових майданчиків. *Освіта та розвиток обдарованої особистості*. Київ: Національна академія педагогічних наук України, Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2016. № 3. С. 57-59.
52. Петроченкова В. А. Дизайн середовища в творчому розвитку дітей дошкільного віку. *Освіта та розвиток обдарованої особистості*. Київ: Національна академія педагогічних наук України, Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2020. № 3. С. 57-59.
53. Плохій З. П. Виховання екологічної культури дошкільників. «Дошкільне виховання». *Освіта та розвиток обдарованої особистості*. Київ: Національна академія педагогічних наук України, Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2016. 200 с.
54. Побережна Л. Роль проектної роботи в екологічному вихованні дошкільнят. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. Суми: Вид-во СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2019. С. 92.
55. Погонєць М. Формування у старших дошкільників громадянських почуттів засобами краєзнавства. *Вісник інституту розвитку дитини: збірник наукових праць*. Серія: Філософія. Педагогіка. Психологія. Київ: Вид-во НПУ ім. В. П. Драгоманова, 2019. Вип. 7. С. 92.
56. Рак І. Дошкільний навчальний заклад–ясла–садок. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. Суми: Вид-во СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2019. № 18. С. 92-94.
57. Семенкова О. Формування почуття відповідальності у дітей старшого дошкільного віку в процесі господарсько-побутової праці. *Педагогічні*

- науки: теорія, історія, інноваційні технології. Суми: Вид-во СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2019. № 18. С. 92-94.
58. Система роботи з формування екологічної освіти та виховання дітей молодшого дошкільного віку / уклад. Г. Ю. Ситникова. Запоріжжя: ТОВ «ЛТД», 2007. 211 с.
59. Стежина. Комплексна альтернативна освітня програма для ЗДО, які працюють за вальдорською педагогікою. Київ: ТОВ "НВП "Інтерсервіс", 2014. 223 с.
60. Тарнавська В. В. Створення екологічного простору закладу дошкільної освіти на засадах сталого розвитку. *Освіта та розвиток обдарованої особистості*. Київ: Національна академія педагогічних наук України, Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2014. С. 22-26.
61. Тігнян А. В. Спільний проєкт із формування природничо-екологічної компетентності дітей передшкільного віку та молодших школярів *Актуальні питання корекційної освіти. Педагогічні науки*. Київ: НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2021. С. 22-26.
62. Удовиченко І. В. Розвивальне освітнє середовище в закладі дошкільної освіти. *Актуальні питання корекційної освіти. Педагогічні науки*. Київ: НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2021. С. 29-32.
63. Федоренко С. В., Рахуба Н. О. Екологічно-розвивальне середовище як умова формування уявлень про об'єкти неживої природи у старших дошкільників зі зниженим зором. *Актуальні питання корекційної освіти. Педагогічні науки*. Київ: НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2015. 5 (2). С. 323-333.
64. Чеверда М. В. Організація туристично-краєзнавчої роботи з дітьми старшого дошкільного віку у закладі дошкільної освіти. Кваліфікаційна робота. Ніжин, 2019. 94 с.
65. Чуйко А. К. Екологічна стежина ботанічного заказника місцевого значення «Зайцеві сосни» як об'єкт екологічного виховання та оздоровлення школярів. *The XIII International Science Conference «Perspectives of development of science and practice»*, December 14–17, 2021. P. 57-59.

66. Шевчук О. А. Формування у старших дошкільників бережливого ставлення до природи. *Актуальні питання корекційної освіти. Педагогічні науки*. Київ: НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2015. 5 (2). С. 323-333.
67. Я у Світі. Програма розвитку дитини від народження до шести років. <https://shop.mcfr.ua/catalog/osvita/ya-u-sviti/> (дата звернення 10.05.2022)
68. Ярославцева М., Колосова С., Сирова Ю. Формування екологічної культури в дошкільників у процесі екологічних проєктів. *Інноваційна педагогіка*. Одеса: Вид-во: Інноваційна педагогіка, 2021. Випуск 32. Т. 2. С. 33-39.

ДОДАТКИ

Додаток А

Методики дослідження

Пізнавальний критерій

Інструкції та порядок роботи. Перед тим, як пред'явити контрольні десять завдань кожного субтеста потрібно дати кілька тренувальних завдань, щоб познайомити дітей з завданнями, допомогти їм у з'ясуванні суті майбутньої інтелектуальної роботи. В процесі виконання експериментальних завдань, діти можуть самостійно читати текст, або експериментатор вголос зачитує його дітям. Ознайомлення з інструкцією може мати комбінований характер (спочатку її зачитує перевіряючий, потім діти ще раз читають текст інструкції про себе). Інструкцію до третього тесту необхідно більш детально пояснити, використовуючи потрібну кількість тренувальних вправ, в зв'язку з тим, що діти зазвичай відчувають найбільшу складність, виконуючи саме третій тест.

Інструкції до субтестів:

I субтест «Продовжіть речення одним із слів, що містяться в дужках. Для цього підкресліть його». (Виберіть, яке слово з усіх, які я скажу, найбільш підходяще? Підкресліть правильну відповідь).

Завдання
У чобота є (ремінь, підошва, ремінці, комір).
У теплих краях живе (білка, заєць, вовк, верблюд, тюлень).
У році (14, 5, 12, 11, 7 місяців).
Місяць зими (травень, жовтень, лютий, листопад, червень).
Батько старше свого сина (часто, завжди, іноді, рідко, ніколи).
Час доби (півроку, декада, тиждень, день, полуденок, середа).
Вода завжди (прозора, холодна, рідка, біла, смачна).
У дерева завжди є (листя, квіти, плоди, корінь, тінь, гілки, гнізда).

II субтест «Одне з п'яти слів зайве, це слово не підходить до решти. Послухайте, яке слово зайве? Правильну відповідь підкресліть».

Завдання
1. Гладіолус, троянда, рис, волошка, тюльпан.
2. Річка, океан, заливши, міст, струмок.
3. Київ, Харків, Париж, Донецьк, Одеса.
4. Шипшина, бузок, тополя, жасмин, кіт.
5. Овал, трикутник, чотирикутник, указка, шестикутник.
6. Курка, півень, лебідь, гусак, індик.
7. Число, ділення, віднімання, додавання, множення.

8. Веселий, швидкий, сумний, смачний, обережний.
--

III субтест «До слова «риба» підходить слово «озеро», скажіть, яке слово підходить до слова «собака». Зараз потрібно знайти пару до наступних слів. Яке слово підходить до слова «троянда» так само, як до слова «помідор» підходить слово «овоч». Виберіть з тих, що я вам назву. Отже, помідор - овоч, а троянда - ... Правильну відповідь підкресліть».

Завдання		
1	помідор	троянда
	овоч	трава, дощ, садок, квітка, поле
2	учитель	лікар
	учень	телефон, лікарня, хворий, укол
3	город	Сад
	капуста	стежка, вікно, яблуня, тінь, лава
4	квітка	птах
	ваза	крило, ворона, гніздо, яйце, пташеня
5	рукавичка	чобіт
	рука	колготки, бруд, ремінь, нога, щітка
6	темний	мокрый
	світлий	дощовий, слизький, сухий, теплий, холодний
7	годинник	термометр
	час	сталь, температура, біль, хворий, лікар
8	авто	човен
	мотор	річка, капітан, парус, вода, вітер
9	стілець	голка
	дерев'яний	швидка, вузька, міцна, коротка, сталева
10	стіл	підлога
	скатертина	меблі, килим, пил, дошка,

IV субтест «Знайдіть узагальнююче слово, правильну відповідь запишіть».

Завдання
1. Молоток, викрутка (інструменти)
2. Щука, лящ (риби)
3. Осінь, весна (пори року)
4. Капуста, картопля (овочі)
5. Глід, черемха (дерева)
6. Стіл, стілець (меблі)
7. День, ніч (час доби)
8. Лисиця, білка (тварини)
9. Травень, грудень (місяці)
10. Трава, кущі (рослини)

Методика з визначення домінування пізнавального або ігрового мотивів афективно-потребової сфери дитини (Н. Гуткіна)

Мотиваційний критерій

Одним з найважливіших завдань педагога ЗДО є підготовка дітей до школи. Тому дуже важливо сформувані у дітей пізнавальний мотив. Методика з визначення домінування пізнавального або ігрового мотивів застосовується як для попереднього знайомства з дитиною, так і з метою з'ясування ступеню вираженості того чи іншого мотиву в афективно - потребовій сфері. Проведення: в кімнату, де на столику виставлені звичайні не дуже привабливі іграшки, запрошують дитину. Зразковий набір іграшок може бути наступним: один предмет з лялькового посуду, одна м'яка іграшка, один кубик, одна проста машинка. Слід зауважити, що в цей набір можна включати улюблені іграшки випробуваного.

Інструкція: Дитині пропонується уважно розглянути іграшки і запам'ятати їх. На це відводиться близько хвилини. Після того, як вона ознайомиться з іграшками, експериментатор кличе її до себе і пропонує послухати казку. Дитині читають казку, яку вона раніше не чула. На найцікавішому місці читання переривається, і експериментатор запитує випробуваного, що йому в даний момент більше хочеться - пограти з виставленими на столику іграшками або дослухати казку до кінця.

Діти з вираженим пізнавальним інтересом зазвичай воліють послухати продовження казки. Діти зі слабкою пізнавальною потребою воліють пограти. Але гра їх, як правило, носить маніпулятивний характер. Якщо дитина вибирає іграшки, а потім, трохи погравши, підходить до експериментатора і просить дочитати казку, то дорослий відмовляється, пославшись на те, що вибір вже зроблено.

Якщо дитина, вибравши іграшки, не починає грати з ними, а бере одну іграшку і повертається до експериментатора з проханням дочитати казку, то дорослий пропонує дитині покласти іграшку на місце і тоді прийти дослухати казку. У разі відмови дитини розлучитися з іграшкою дорослий не дочитує казку і каже їй, що треба обрати щось одне - казку або іграшку.

Інтерпретація: В протоколі реєструється вибір випробуваного, його висловлювання і вчинки, на підставі чого робиться висновок про домінування пізнавального або ігрового мотиву в мотиваційній сфері дитини. Вибір казки говорить про домінування пізнавального мотиву. Вибір іграшок говорить про домінування ігрового мотиву. Бажання і пограти, і дослухати казку розглядається з точки зору першого вибору, тобто як домінування ігрової мотивації, яка, не викликає ігрову діяльність через мізерний і нецікавий набір іграшок.

Методика «Сформованість екологічних знань у дітей старшого дошкільного віку»

Діяльнісний критерій

Перелік питань:

1. Чому необхідно створювати сади і парки в місті?
А) щоб повітря збагачувалося киснем;* Б) для відпочинку і прогулянок дітей; В) для краси.
2. У води океану можна скидати всі відходи діяльності людини:
А) так; Б) ні.*
3. Чим небезпечне забруднення водою?
А) гине риба; Б) по берегах гинуть рослини; В) розмножуються водорості.*
4. Де найбільш забруднений ґрунт?
А) в лісі; Б) в місті;* В) на лузі.
5. Де вирощують рідкісні рослини ?:
А) в заповідниках;* Б) в садах і парках міста; В) в ботанічному саду.
6. Якщо в лісі стане мало птахів, то:
А) дерева можуть загинути;* Б) нічого не трапитися; В) не почуємо пташиних пісень.
7. Здоровий спосіб життя це:
А) провідна умова збереження і зміцнення здоров'я;*
Б)ходіння по театрах.
8. Коли вранці прокинувся, потрібно:
А) дивитися телевізор;
Б) зробити ранкову гімнастику;*
В) умитися і почистити зуби.
9. Який вигляд має людина, що приймає достатню кількість вітамінів?
А)великі синці під очима;
Б)блідий колір обличчя;
В)рум'янець на щоках;
Г)чарівну усмішку й здоровий вигляд.*
10. Поживні речовини надходять в організм людини...
а) через шкіру;
б) через повітря;
в) разом із їжею.*
11. Будівельним матеріалом організму є...
а) жири;
б) вуглеводи;
в) білки. *
12. Щоб не отруїтися харчовими продуктами, треба..

- а) їх довго зберігати;
- б) готувати самому, а не купляти;
- в) вживати тільки свіжими. *

14. Шлункові інфекції називають...

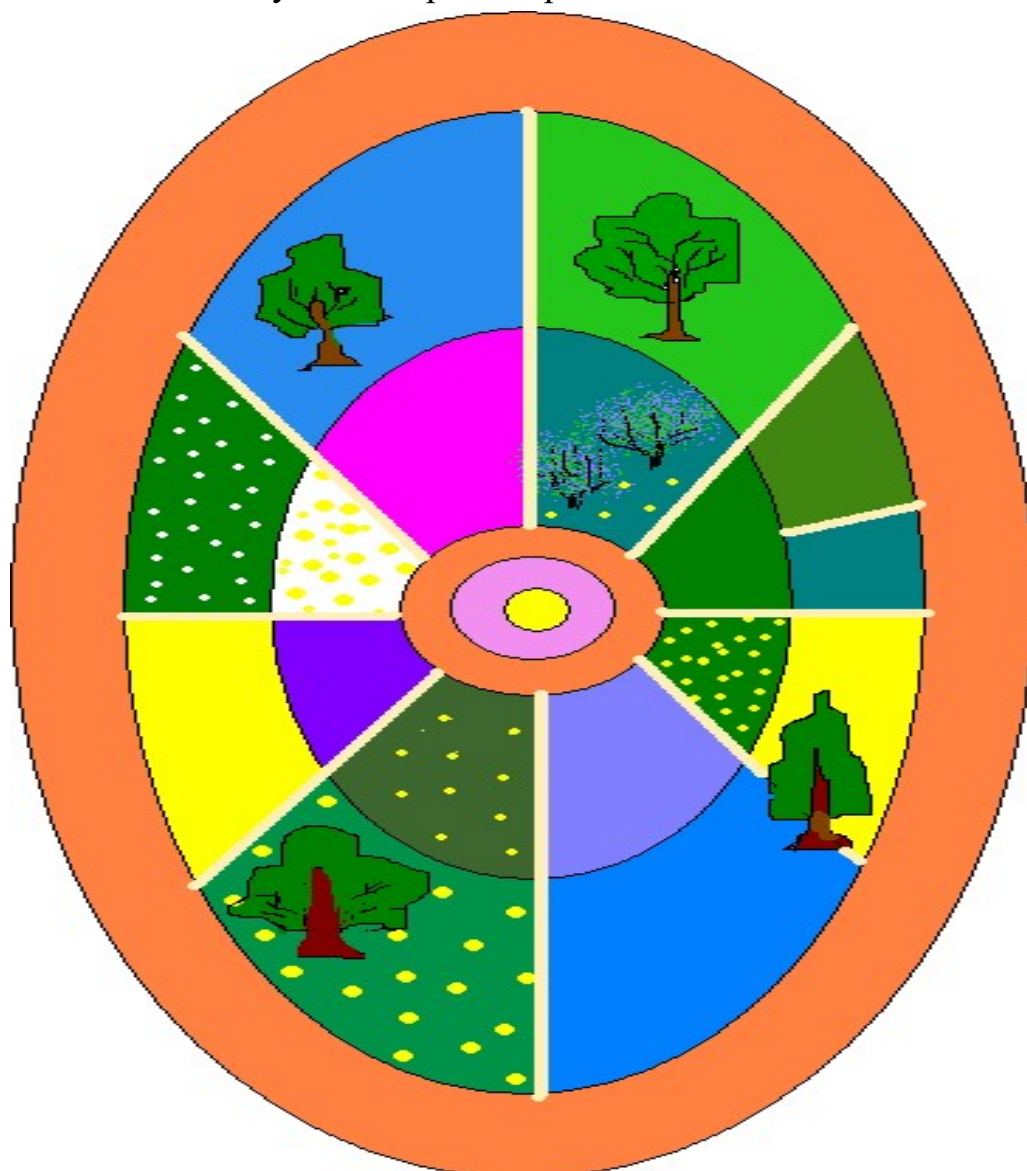
- а) хворобами „брудних рук”; *
- б) хворобами „чистих рук”;
- в) „повітряними” хворобами.

15. Щоб не захворіти, необхідно...

- а) мити сирі овочі і фрукти;
- б) ні в якому разі їх не мити;
- в) мити сирі овочі і фрукти та обливати їх окропом. *

Додаток Д

План-схема клумби лікарських рослин «Аптечне містечко»

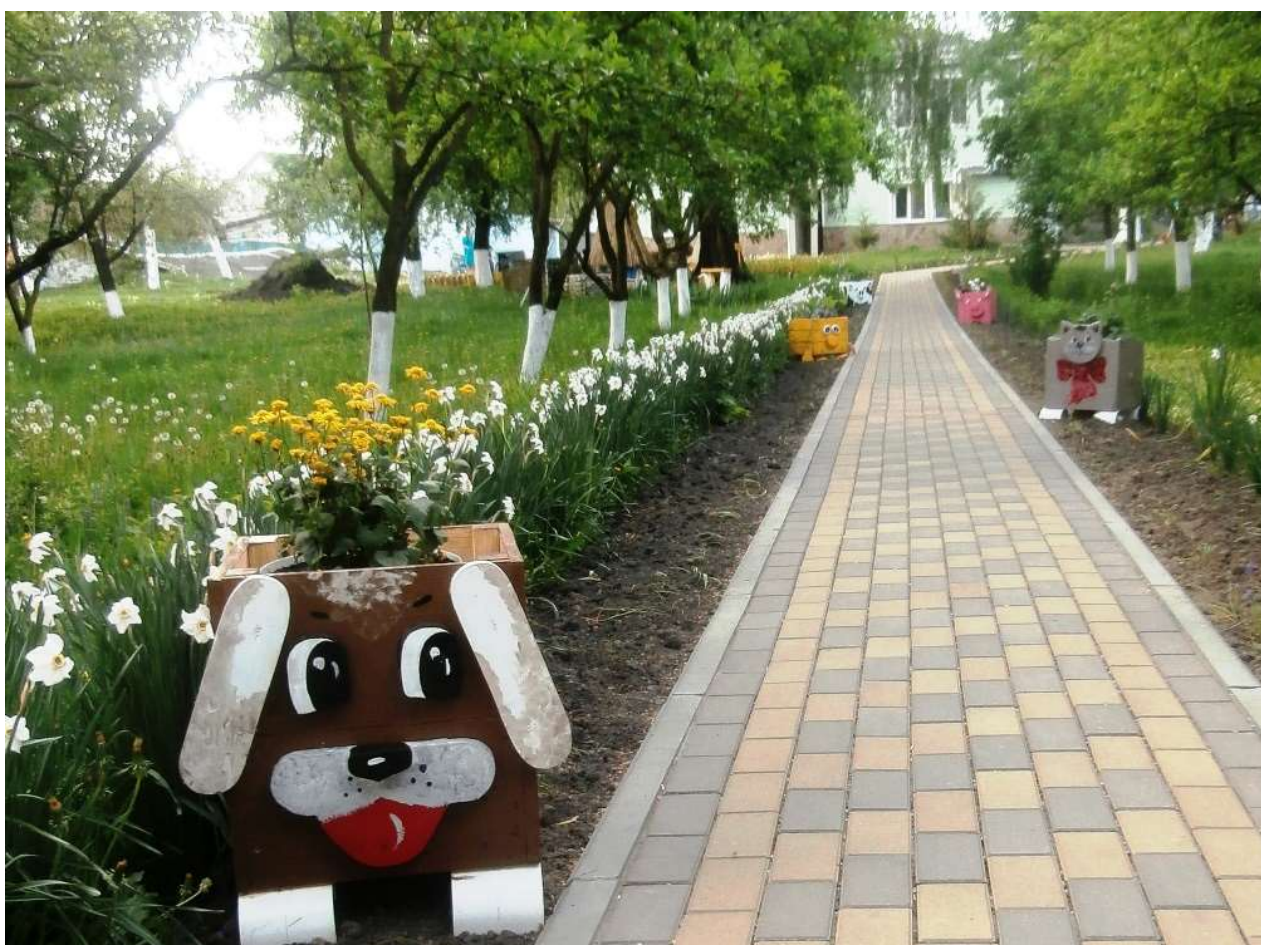

Чорнобривці, нагідки
Соняшник, топінамбур
Мати – й – мачуха
Подорожник
М'ята, кропива
Люпин
Кульбаба, звіробій
Чистотіл

Деревій
Волошки
Валеріана
Шавлія
Ехінацея
Півонія
Ромашка
Дев'ясил

Фотозвіт

Реалізація весняного етапу

